

Klub Przyrodników

ul. 1 Maja 22, 66-200-Świebodzin
Konto: Santander Bank SA o. Świebodzin 28 1090 1593 0000 0001 0243 0645
tel./fax 68 3828236, e-mail: kp@kp.org.pl, <http://www.kp.org.pl>

Potrzebne uzupełnienia sieci obszarów siedliskowych Natura 2000 w Polsce

- wg stanu wiedzy na 30 czerwca 2024 r.

PAWEŁ PAWLACZYK, KLUB PRZYRODNIKÓW,
LIPIEC 2024 R.

Spis treści

Spis treści.....	2
Wstęp.....	3
Kontynentalny region biogeograficzny	5
1. Proponowany dodatkowy obszar dla nadmorskich borów bażynowych (siedlisko 2180).....	5
2. Luki geograficzne dla siedliska oligotroficzne lub mezotroficzne zbiorniki wodne z roślinnością należącą do <i>Littoreletea</i> lub <i>Isoeto-Nanojuncetea</i> (siedlisko 3130).....	5
3. Potrzebne uzupełnienia dla rzek włosienicznikowych (siedlisko 3260).....	5
4. Wciąż niezbędne obszary uzupełniające dla ciepłych muraw napiaskowych (siedlisko 6120).....	5
5. Proponowane powiększenia obszarów dla skutecznej ochrony muraw kserotermicznych (siedlisko 6210) ...	6
6. Potrzebne uzupełnienia dla krzemianowych muraw naskalnych (siedlisko 8220).....	6
7. Niezbędna poprawa ujęcia wyżynnego boru jodłowego (91P0) w pd-zach. Polsce	6
8. Niezbędne uzupełnienie SDF dla jelonka rogacza <i>Lucanus cervus</i> (1083)	9
9. Wciąż niezbędne uzupełnienia SDF i korekta granic dla zgniotka cynobrowego <i>Cucujus cinnaberinus</i> (1086) ..	9
10. Potrzeba dalszych badań dla minoga morskiego <i>Petromyzon marinus</i> (1095).....	9
11. Niezbędne dodatkowe obszary dla minoga rzeczny <i>Lampetra fluviatilis</i> (1099).....	10
12. Wciąż potrzebne dodatkowe obszary dla głowacza białopletwego <i>Cottus gobio</i> (1163).....	11
13. Wciąż potrzebne obszary uzupełniające dla podkowca małego <i>Rhinolophus hipposideros</i> (1303).....	12
14. Wciąż potrzebne obszary uzupełniające dla mopka <i>Barbastella barbastellus</i> (1308).....	13
15. Wciąż potrzebne obszary uzupełniające dla nocka dużego <i>Myotis myotis</i> (1324)	15
16. Potrzebne uzupełnienie danych dla rysia <i>Lynx lynx</i> (1361) w zachodniej Polsce.....	15
17. Potrzebne uzupełnienie danych dla widłozębu zielonego <i>Dicranum viride</i> (1381) na Pomorzu	15
18. Potrzebne ujęcie kresowych zachodnich stanowisk sasanki otwartej <i>Pulsatilla patens</i> (1477)	15
19. Niezbędne uzupełnienie informacji dla ponurka Schneidera <i>Boros schneideri</i> (1920)	16
20. Wciąż niezbędne dodatkowe obszary dla minoga ukraińskiego <i>Eudontomyzon spp.</i> (2484).....	16
21. Potrzebne korekty danych i granic obszarów uwzględniające sukces ochrony żubra (2647).....	16
22. Niezbędny nowy obszar i uzupełnienie informacji dla zagłębka bruzdkowanego <i>Rhysodes sulcatus</i> (4026) 16	
23. Wciąż potrzebny nowy obszar dla czerwończyka fioletka <i>Lycycaena helle</i> (4038).....	17
24. Nowy obszar potrzebny dla sówki puszczykówki <i>Xylomoia strix</i> (4044).....	17
25. Konieczny obszar dla łątki ozdobnej <i>Coenagrion ornatum</i> (4045)	17
26. Wciąż niezbędne dodatkowe obszary dla różanki <i>Rhodeus sericeus amarus</i> (5339).....	17
27. Wciąż niezbędne uzupełnienia informacji dla modraszka telejus <i>Phengaris telejus</i> (6177)	18
Alpejski region biogeograficzny.....	19
1. Proponowane uzupełnienie dla siedliska 8310 (jaskinie nieudostępnione do zwiedzania)	19
2. Potrzebne obszary uzupełniające dla podkowca małego <i>Rhinolophus hipposideros</i> (1303)	19
3. Potrzebna korekta granic dla nocka orzęsionego <i>Myotis emarginatus</i> (1321)	20
4. Potrzebna korekta danych dla ponurka Schneidera <i>Boros schneideri</i> (1920).....	20
Morze Bałtyckie	21
1. Wciąż niezbędne uzupełnienia dla morświna	21
2. Dodatkowy obszar potrzebny dla foki szarej (<i>Halichoerus grypus</i>) i parposza (<i>Alosa fallax</i>) w rejonie Zatoki Gdańskiej.....	22
3. Konsekwencje sporu o rozgraniczenie wód morskich z Niemcami	23
Potrzeby lokalne – powiększenia istniejących obszarów dla poprawy ich integralności	24
Podsumowanie – statystyka.....	27

Wstęp

Sieć obszarów siedliskowych Natura 2000 powinna być wyznaczona tak, by ująć w niej w reprezentatywny sposób wszystkie występujące w danym państwie typy siedlisk przyrodniczych z załącznika I i gatunki z załącznika II dyrektyw siedliskowej. Ocena jakości sieci prowadzi się więc analizując siedlisko po siedlisku i gatunek po gatunku, czy jest ona wystarczająca. Bierze się przy tym pod uwagę np. jaka część zasobów siedliska / gatunku została objęta obszarami Natura 2000, ale także czy zostały ujęte miejsca kluczowe dla ochrony siedliska/gatunku, np. miejsca gdzie siedlisko jest szczególnie dobrze wykształcone, cechuje się wybitnym zróżnicowaniem, najsilniejsze populacje gatunku. Rozważa się także, czy krajowy zasięg siedliska/gatunku został wystarczająco pokryty obszarami Natura 2000. Taką analizę prowadzi się osobno dla poszczególnych regionów biogeograficznych – w Polsce są to: Alpejski region biogeograficzny (Karpaty), Kontynentalny region biogeograficzny (reszta kraju) i Morze Bałtyckie.

Wchodząc do Unii Europejskiej, Polska 1 maja 2004 r. zaproponowała sieć zaledwie 184 siedliskowych obszarów Natura 2000, pokrywających łącznie 3.7% terytorium kraju. Reakcją przyrodniczych organizacji pozarządowych (koalicja Klubu Przyrodników, PTOPI „Salamandra” i WWF) była tzw. Shadow List: analiza, która łatwo udowodniła, że sieć taka jest dla większości siedlisk i gatunków niewystarczająca, proponująca 152 dodatkowe obszary. Komisja Europejska zorganizowała seminaria biogeograficzne w Bledzie (2005 r., dla regionu Alpejskiego), w Darovej (2006, dla regionu kontynentalnego i w Sopocie (2009, dla Morza Bałtyckiego) – dyskusje nad jakością sieci dla poszczególnych siedlisk i gatunków. Seminaria potwierdziły głębokie braki w polskiej sieci Natura 2000. Komisja Europejska w kwietniu 2006 r. rozpoczęła wobec Polski postępowanie przeciwnaruszeniowe, w związku z niewystarczającym wyznaczeniem sieci Natura 2000.

Polski rząd kilkakrotnie uzupełniał listę obszarów, a w odpowiedzi Klub Przyrodników i PTOPI „Salamandra” aktualizowały swoje oceny jakości sieci i Shadow List brakujących obszarów.

Duży pakiet propozycji nowych obszarów został przedstawiony przez stronę pozarządową w 2008 r., Powstał on m.in. na bazie zarządzonych przez Ministerstwo „inventaryzacji przyrodniczych” w Lasach Państwowych. Pod jego wpływem także Ministerstwo i Regionalne Dyrekcje Ochrony Środowiska podjęły intensywne działania w sprawie uzupełnienia sieci. Utworzono złożone z ekspertów Wojewódzkie Zespoły Specjalistyczne. Na podstawie zleconych ekspertom badań terenowych i ocen kameralnych w skali województw, Zespoły opracowały prawie 550 propozycji nowych obszarów, które w 2009 r. zostały zgłoszone do KE, tworząc zrąb dzisiejszej sieci Natura 2000.

W 2010 r. polska propozycja sieci Natura 2000 została ponownie zweryfikowana w drodze oficjalnej dyskusji z Komisją Europejską w ramach Seminarium Biogeograficznego w Warszawie. Choć sieć Natura 2000 okazała się w znacznym stopniu skompletowana, to nadal wykazano braki dla kilkudziesięciu typów siedlisk i gatunków.

Braki te były częściowo uzupełniane w kolejnych latach. Gdy jednak władze polskie poinformowały Komisję że nie zamierzają wyznaczać dalszych obszarów, Komisja ponowiła w lipcu 2019 r. formalne wezwanie do usunięcia uchybienia (Letter of Formal Notice w sprawie 2019/2137). Polska odpowiedziała na nie w listopadzie 2019 r., zobowiązując się do odpowiednich uzupełnień w 2020 lub 2021 r. Jednak, w rzeczywistości uzupełnienia te zostały dokonane tylko częściowo.

Przedstawiona dalej analiza wskazuje istniejące nadal luki w sieci obszarów siedliskowych Natura 2000 i potrzeby jej uzupełnienia, według stanu na 30 czerwca 2024 r. Bierze ona pod uwagę sieć Natura 2000 wg stanu na tę datę, obejmującą obszary:

1. wyznaczone w Polsce jako Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk;
2. zatwierdzone przez KE jako Obszary o Znaczeniu dla Wspólnoty, ale jeszcze nie wyznaczone w Polsce jako Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk – w tym zaakceptowane przez Radę Ministrów uchwałami z 25 stycznia 2022 r. (Monitor Polski 2022 poz. 111) i z 30 stycznia 2023 r. (Monitor Polski z 2023 poz. 182) i w 2022 r., przekazane do KE w 2022 r., a zatwierdzone decyzją wykonawczą Komisji w 2023 r.

Oprócz powyższych, GDOŚ w 2022 r. deklarował zamiar i prowadził konsultacje społeczne następujących uzupełnień sieci siedliskowych obszarów Natura 2000:

- powołania nowego obszaru **Murawy nad Dolną Narwią** (1546,40 ha, mazowieckie); powołanie nowego obszaru **Tunel w Szklarach** (8,57 ha, podkarpackie);
- przekształcenie obszaru Dolina Iny k. Recza w obszar **Dolina Iny**, obejmujący rzekę Inę od okolic Recza i Choszczna aż do ujścia (dodatkowe niemal 4500 ha i 70 km rzeki, zachodniopomorskie);
- powiększenie obszaru **Karkonosze** (dolnośląskie) o ok. 400 ha (poprawa integralności obszaru, cenne łąki podleśne 6510 i 6520)
- powiększenie obszaru **Mopki w Naruszewie** (mazowieckie) o 1800 ha;
- powiększenie obszaru **Puszcza Romincka** (warmińsko-mazurskie);

Zmiany te nie zostały jednak objęte uchwałą Rady Ministrów z 30 stycznia 2023 r.; w konsekwencji nie zostały dokonane i w niniejszej analizie są przywoływane jako wciąż konieczne uzupełnienia.

Szczegółowe dane przestrzenne proponowanych obszarów i powiększeń są zamieszczone na stronie: <https://kp.org.pl/pl/serwisy-tematyczne/natura-2000>

Kontynentalny region biogeograficzny

1. Proponowany dodatkowy obszar dla nadmorskich borów bażynowych (siedlisko 2180).

Obszar **Lubiatowskie Bory Bażynowe** był proponowany jako sposób uzupełnienia reprezentacji wydmowych zarośli wierzby piaskowej (2170) o stanowisko Stilo. Konieczność ta wygasła w związku z włączeniem stanowiska Stilo do obszaru Mierzeja Sarbska. Jednak, dobrze wykształcone sosnowe bory bażynowe (siedlisko 2180) między obecnymi obszarami Mierzeja Sarbska i Białogóra na wybrzeżu Bałtyku nadal zasługują na ochronę. Nie ma wprawdzie podstaw, by twierdzić, że brak tego obszaru stanowi znaczącą lukę w ujęciu siedliska 2180, ujętego w dotychczas wyznaczonych obszarach w dość wysokim stopniu. Jednak, ze względu na typowe wykształcenie i dobry stan borów między Stilo a Białogórą, oraz dość niski stopień presji antropogenicznej ze strony rekreacji nadmorskiej, dla ochrony tego typu siedliska utworzenie obszaru **Lubiatowskie Bory Bażynowe** jest nadal pożądane. Nie powinno leżeć to w konflikcie z rozważaniem elektrowni atomowej w Lubiatowie, gdyż powinna ona zostać zaprojektowana w sposób nieniszczący dla pasma borów na wydmach.

2. Luki geograficzne dla siedliska oligotroficzne lub mezotroficzne zbiorniki wodne z roślinnością należącą do *Littoreletea* lub *Isoeto-Nanojuncetea* (siedlisko 3130)

Dane o rozmieszczeniu siedliska i dane o wyznaczonych dla niego obszarach są rozbieżne, pokazując luki geograficzne w południowej części Górnego Śląska i Opolszczyzny. Nie mamy jednak konkretnych propozycji obszarów dla tego typu siedliska.

3. Potrzebne uzupełnienia dla rzek włosienicznikowych (siedlisko 3260)

Brakuje obszarów dla tego typu siedliska w regionie śląskim i opolskim, gdzie rzeki włosienicznikowe występują i są dość częste. Potencjalne obszary do wyznaczenia trzeba jednak dopiero znaleźć i opracować.

Dodatkowo, w dokumentacjach planów zadań ochronnych wskazano na potrzebę włączenia dodatkowych odcinków rzek włosienicznikowych do obszarów: **Dolina Bielawy PLH320053, Dolina Radwi, Chocieli i Chotli PLH320022, Dorzecze Parsęty PLH320007, Las koło Tworkowa PLH240040, Puszcza Romincka PH280005** – chodzi o odcinki pozostawione poza obecną granicą obszaru, a ważne dla integralności siedliska chronionego w obszarze.

4. Wciąż niezbędne obszary uzupełniające dla ciepłych muraw napiaskowych (siedlisko 6120)

Do skutecznej ochrony zróżnicowania tego siedliska w skali Polski potrzebny jest obszar **Murawy nad Dolną Narwią**. Dotychczas postulowaliśmy wyznaczenie go jako 7 fragmentów w dolinie Narwi, o łącznej powierzchni 316 ha – z najlepiej wykształconymi i zachowanymi murawami ciepłolubnymi ze zw. *Koelerion* na Mazowszu. Odkrycie tych muraw było wynikiem projektu inwentaryzacji muraw, mokradel i łąk w woj. mazowieckim, zrealizowanego przez Instytut Techniczno-Przyrodniczy w Falentach. Dolina Narwi w województwie mazowieckim stanowi jednak pewną lukę geograficzną w ujęciu tego siedliska. Proponowane do ochrony murawy charakteryzują się wybitną różnorodnością florystyczną, np. bogatymi stanowiskami m in. sasanki łąkowej, lepnicy zielonawej czy goździcznika wciętego. Płaty tego typu nie są dobrze reprezentowane w sąsiedniej Ostoi Nadbużańskiej. Generalnie, zwykle w 'dolinowych' obszarach siedliskowych w tej części Polski zwykle nie są dobrze ujęte płaty siedliska występujące na skarpach doliny, a propozycja obszaru Murawy nad Dolną Narwią właśnie o takie płaty uzupełniłaby się.

W 2022 r. GDOŚ zaproponował utworzenie jednego większego obszaru obejmującego cztery północne fragmenty (na pn. od Pułtusza), ale pomijające trzy południowe (między Modlinem a Serockiem). Propozycja ta nie została jednak zatwierdzona przez Radę Ministrów.

Obszar w wersji zaproponowanej przez GDOŚ obejmuje faktycznie najrozleglejsze płaty murawy zaliczanych do typu siedliska 6120. Pomija jednak warianty muraw na zboczach doliny, nawiązujących do muraw kserotermicznych, ze stanowiskami sasanki łąkowej, lucerny kolczastostrąkowej czy lepnicy zwisłej. Ponadto, na podstawie najnowszego stanu wiedzy, do ujęcia w obszarze należałoby zaproponować jeszcze jedną, dodatkową eksklawę, z bardzo dobrze wykształconymi, wciąż wypasanymi murawami napiaskowymi 6120 (a przy okazji, dodatkowe płaty siedlisk 6510 i 6440).

Niedostateczne ujęcie siedliska 6120 jest zarzutem trwającego postępowania przeciwnaruszeniowego 2019/2137. W udzielonej 26 listopada 2019 r. odpowiedzi na LfN Polska uznała zasadność tego zarzutu i deklarowała utworzenie obszaru Murawy nad Dolną Narwią do końca 2021 r., mimo to wciąż go nie utworzono.

5. Proponowane powiększenia obszarów dla skutecznej ochrony muraw kserotermicznych (siedlisko 6210)

Wiele wskazywanych wcześniej luk w ujęciu muraw kserotermicznych zostało już wypełnionych. Jednak, kilka wskazywanych wcześniej problemów nadal pozostało nie rozwiązanych, a w wyniku postępu rozpoznania i opracowywania planów zadań ochronnych, identyfikowane są nowe potrzeby uzupełnienia ujęcia muraw kserotermicznych, przez włączenie cennych muraw do sąsiadujących z nimi, ale nie obejmujących ich obszarów Natura 2000. Według aktualnego stanu wiedzy, potrzeby takie dotyczą obecnie następujących obszarów:

- **Dolna Odra PLH320047** – obszar wciąż potrzebuje minimalnych powierzchniowo, ale ważnych merytorycznie korekt. Włączono fragmenty postulowane już od dłuższego czasu i wskazywane w postępowaniu przeciwnaruszeniowym 2019/2137 – k. Nawodnej, Dębogóry i Marwic, Starej Rudnicy. Jednak, w aktualnej dokumentacji PZO obszaru zidentyfikowano jeszcze potrzebę włączenia muraw pn. od Czelina, na pd. od Lubiechowa, k. Krajnika, czego wciąż nie wykonano;
- **Dolina Środkowego Wieprza PLH060005** – w dokumentacji PZO wskazano na potrzeby korekt granicy w celu poprawy ujęcia muraw kserotermicznych na zboczu doliny (a także stanowisk *Colias myrmidone*).
- **Guzówka PLH060071** – w dokumentacji PZO wskazano potrzebę dodatkowego ujęcia w obszarze eksklawy z murawami z *Orchis miliaris* w nieczynnym kamieniołomie, ważnej także dla właściwej ochrony obszaru ze względu na potencjał turystyczno-edukacyjny;
- **Kąty PLH060010** – w dokumentacji PZO wskazano na konieczność ujęcia muraw tworzących okrajek wokół istniejącego obszaru
- **Murawy Gorzowskie PLH080058** – w dokumentacji PZO wskazano na potrzebę uzupełnienia ujęcia muraw, w tym włączenia chronionej czynnie przez wypas murawy.
- **Ostoja Nidziańska PLH260003** – w dokumentacji PZO wskazano na potrzebę uzupełnienia ujęcia muraw.

6. Potrzebne uzupełnienia dla krzemianowych muraw naskalnych (siedlisko 8220)

Siedlisko jest dobrze ujęte w Sudetach, ale brak jakichkolwiek obszarów na Pogórzu Karpackim (w granicach regionu kontynentalnego) tworzy lukę geograficzną. Nie mamy jednak konkretnych propozycji obszarów dla tego typu siedliska w tym regionie.

7. Niezbędna poprawa ujęcia wyżynnego boru jodłowego (91P0) w pd-zach. Polsce

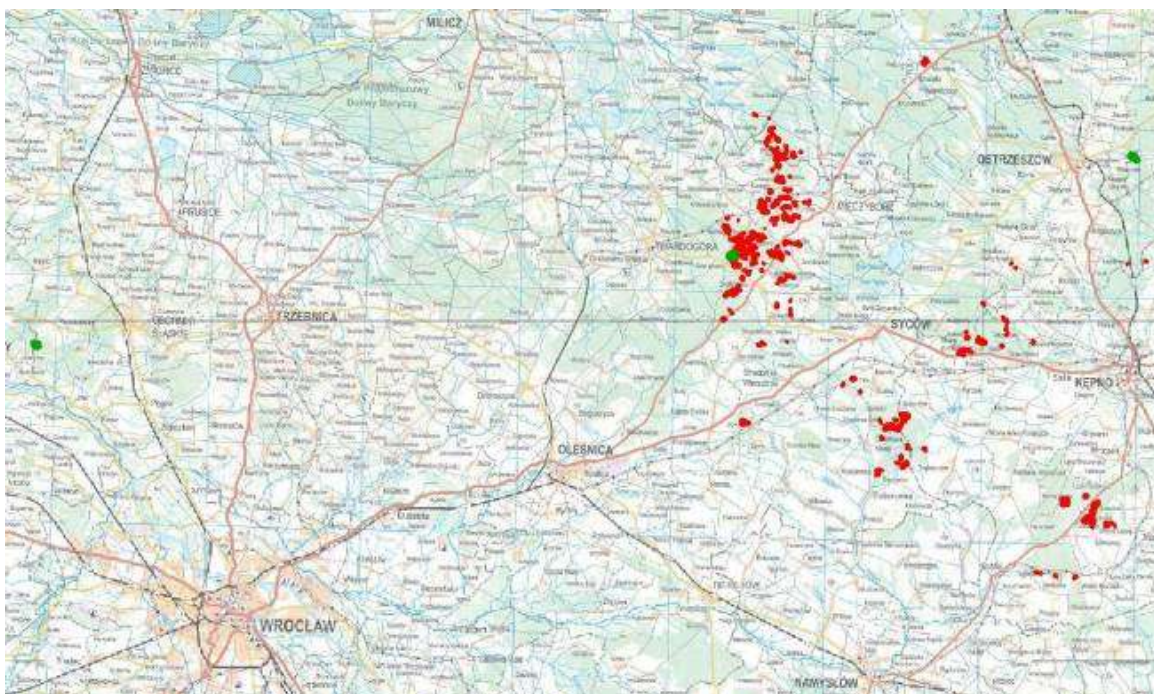
Dla tego typu siedliska w konkluzjach Bilateralnego Seminarium Biogeograficznego w marcu 2010 r. stwierdzono m.in. „rezerwę naukową” (SCI RES) – potrzebę sprawdzenia ujęcia w sieci zachodniego skraju zasięgu siedliska („Check possible western sites”). GDOŚ zlecił wykonanie ekspertyzy naukowej występowania siedliska w 3 małych rezerwach przyrody w Polsce południowo-zachodniej, a gdy wyniki te ekspertyzy potwierdziły występowanie siedliska, te trzy

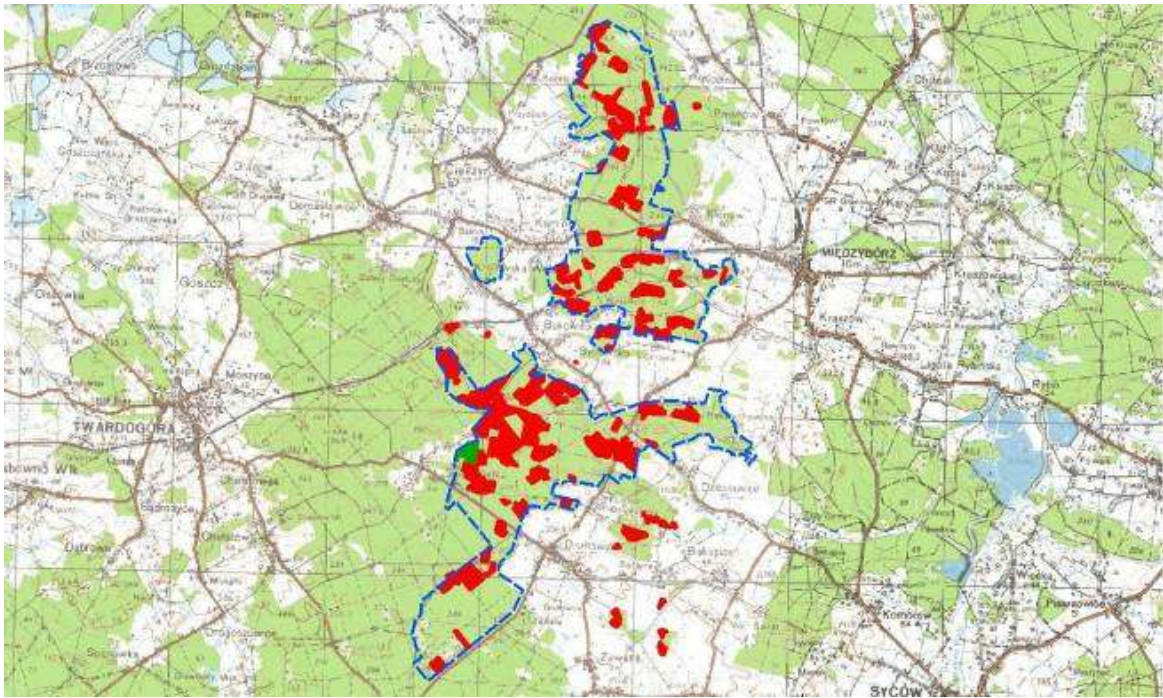
rezerваты zostały zgłoszone jako trzy kilkuhektarowe obszary Natura 2000, mające stanowić uzupełnienie sieci.

W naszej ocenie jednak, zaproponowane ujęcie siedliska na zachodnim skraju jego zasięgu jest niewystarczające. Poniższe mapy pokazują (biorąc za podstawę inwentaryzację siedliska wg danych Lasów Państwowych - baza danych IVNENT po inwentaryzacji siedlisk przyrodniczych z 2007 r.) , że tylko minimalna część zasobów siedliska w tym rejonie została zaproponowana do sieci. Włączono do sieci zaledwie ok. 20 ha siedliska, podczas gdy w tej części Polski jego zasoby wnoszą (przynajmniej wg danych Lasów Państwowych) co najmniej ok. 1000 ha.

Przy rozpatrywaniu ujęcia w polskiej sieci Natura 2000 siedliska 91P0 należy brać pod uwagę, że typ siedliska endemiczny dla Polski i szczególna odpowiedzialność Polski za to siedlisko jako składnik europejskiego dziedzictwa przyrodniczego powinna przekładać się na szczególnie staranne ujęcie go w sieci.

Uważamy, że byłoby celowe poprawienie ujęcia w sieci siedliska 91P0 na zachodnim skraju jego zasięgu, przez utworzenie dużego obszaru **Jodły Międzyborskie**, obejmującego w całości przynajmniej największe skupienia stanowisk siedliska k. Sycowa. Dotąd włączono do sieci tylko mały rezerwat jodłowy w Goli w tym obszarze.

Ryc.: Występowanie siedliska 91P0 w pd.-zach Polsce (czerwone – wg danych Lasów Państwowych) i zasoby zaproponowane przez Polskę w 2012 r. do sieci (zielone). Niebieska przerywana linia – nasza propozycja wyznaczenia obszaru Natura 2000 Jodły Międzyborskie.

Ministerstwo Środowiska twierdzi, że w 2012 r. BULiGL Poznań przeprowadziło weryfikację siedlisk przyrodniczych na terenie Nadleśnictwa Syców, w wyniku której stwierdzono płyty siedliska 91P0 na powierzchni zaledwie 20,88 ha (tj. w porównaniu do wyników inwentaryzacji z 2007 r. (1300 ha) areal siedliska mniejszy o 98,41%). Poza rezerwatem Bór Jodłowy w Goli powierzchnie siedliska są rzekomo bardzo rozproszone, co uniemożliwia wyznaczenie spójnego obszaru. Natomiast na terenie nadleśnictwa Oleśnica Śląska na terenie zaproponowanym do wyznaczenia rośnie niewielka liczba starych jodeł. Drzewostany te jednak należą do siedliska 9110 kwaśne buczyny.

Jednak, otrzymana od RDLP Poznań „weryfikacja”, na którą powołuje się MŚ, to tylko warstwa wektorowa. Nie zawiera żadnych danych o zastosowanej metodzie i kryteriach, ani żadnego komentarza do wyników. Bez tych podstawowych informacji o metodzie badania, nie można odnieść się do jego wyników. W przypadku tego siedliska, ze względu na jego ekologię i biologię jodły, zupełnie nie jest możliwe, by jego areal między 2007 r. a 2012 r. „zmniejszył się o 98%” w sensie zaniku siedliska.

Występowanie znacznych powierzchni boru jodłowego *Abietum polonicum* na terenie nadleśnictw Syców i Antonin oraz Leśnego Zakładu Doświadczalnego w Siemianicach udokumentowano tymczasem w badaniach fitosocjologicznych Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Rychtałskie” na pocz. XXI w., w tym udokumentowano publikacją naukową¹ (autorzy: A. Brzeg to jeden z czołowych polskich fitosocjologów, z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu; P. Rutkowski – specjalista w zakresie hodowli lasu i leśnych siedlisk przyrodniczych z Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu), której autorzy szacują, że *Abietum polonicum*, a więc siedlisko przyrodnicze 91P0, zajmuje 9,6% powierzchni lasów nadleśnictwa Syców (co stanowiłoby ponad 2000 ha!), 2% lasów LZD w Siemianicach i 1,5% lasów nadleśnictwa Antonin. Argumenty MŚ, w tym w szczególności rzekomą „weryfikację siedliska w nadleśnictwie Syców”, trudno więc uznać za wiarygodne. Co prawda, Brzeg i Rutkowski (2014) stwierdzają, że bory jodłowe na tym terenie są silnie zdegenerowane, a dobrze zachowane płyty to tylko te, które znajdują się w rezerwach lub są uznane za drzewostany nasienne. Jednak, ze względu na ekologię

¹ BRZEG A., RUTKOWSKI P. 2004. The upland spruce-fir mixed forest *Abietetum albae* Dziubalowski 1928 in the forest promotional complex "Lasy Rychtałskie". [In:] Brzeg A., Wojterska M. (Eds.). Coniferous forest vegetation - differentiation, dynamics and transformations. Wydawnictwo Naukowe UAM, Seria Biologia, Tom 69: 81-92. Poznań.

tego typu siedliska przyrodniczego, jego ochrona jest możliwa tylko w formie dynamicznej przez dostosowaną do potrzeb siedliska gospodarkę leśną – jako mozaiki drzewostanów w różnym wieku i stanie. Skuteczna ochrona siedliska przyrodniczego 91P0 w tej lokalizacji geograficznej wymagałaby więc właśnie, by w obszarze Natura 2000 dysponować większymi zasobami siedliska, choćby nawet niektóre jego płaty były zniekształcone i zdegenerowane. W przypadku tego typu siedliska, mającego prawdopodobnie charakter półnaturalny, zależny od form gospodarki leśnej (co jest wyjątkiem wśród leśnych siedlisk przyrodniczych w Polsce) płaty obecnie zdegenerowane stosunkowo łatwo jest unaturalnić metodami gospodarki leśnej.

Niedostateczne ujęcie siedliska 91P0 jest zarzutem trwającego postępowania przeciwnaruszeniowego 2019/2137. W udzielonej 26 listopada 2019 r. odpowiedzi na LfN Polska nie uznała zasadności tego zarzutu, sugerując że bory jodłowe w tej części Polski nie reprezentują siedliska 91P0. Jednak, niezasadne byłoby zawężanie rozumienia siedliska 91P0 tylko jako borów jodłowych w Polsce pd-wsch, a wykluczanie z niego analogicznych borów w Polsce pd-zach., gdy w publikacjach naukowych opisywane są one jako to samo zbiorowisko roślinne *Abietum polonicum*.

8. Niezbędne uzupełnienie SDF dla jelonka rogacza *Lucanus cervus* (1083)

W regionie świętokrzyskim, druga co do wielkości populacja jelonka żyje w tzw. Dąbrowie w Diamencie (proponowanej jako rezerwat przyrody) w obszarze Ostoja Gaj PLH260027, ale fakt ten nie jest odnotowany w SDF – wymaga uzupełnienia.

9. Wciąż niezbędne uzupełnienia SDF i korekta granic dla zgniotka cynobrowego *Cucujus cinnaberinus* (1086)

W latach 2010-2012 stwierdzono występowanie gatunku w obszarach²: Ostoja Barcza PLH260025 oraz Ostoja Sieradowicka PLH260031, ale nie jest dodany do SDF.. W 2014 r. znaczące występowanie gatunku stwierdzono w Wigierskim Parku Narodowym (Ostoja Wigierska)³. W żadnym z w/w przypadków informacji nie wprowadzono do SDF, mimo że SDF tych obszarów aktualizowano kilkakrotnie. Wciąż brak także gatunku w SDF obszarów Ostoja nad Baryczą PLH020041 i Dolina Biebrzy PLH200008.

Wciąż niezalutwany pozostaje także problem delimitacji obszaru **Ostoja Wierzejska PLH260035**. Badania⁴ potwierdziły występowanie gatunku zarówno w granicach obecnego obszaru jak i w ich sąsiedztwie. Metoda badań była ekstensywna, bo zgodnie z zamówieniem GDOŚ powierzchnie badawcze zakładano tylko wewnątrz obecnego obszaru, a las poza obecną granicą obszaru badano tylko wstępnie, dlatego stwierdzenie spoza obszaru w tej ekspertyzie jest tylko pojedyncze. Jednak autorzy ekspertyzy we wnioskach podkreślają ciągłość siedlisk także poza granicę obecnego obszaru i formułują konkluzję, że potrzebne jest „powiększenie Ostoi Wierzejskiej – obecna wielkość 224,6 ha jest zbyt mała dla bezpiecznego trwania populacji (patrz: podręcznik Monitoringu GIOŚ). Wiemy że gatunek ma swoje stanowiska poza aktualnymi granicami Obszaru. Kompromisowy wariant powiększenia obszaru obejmuje jedynie niezbędne dla bezpiecznego trwania populacji siedlisko gatunku i ma ostateczną powierzchnię 537,78ha”. Tj. powiększenie jest, w opinii eksperckiej, konieczne ze względu na przyszłe funkcjonowanie obszaru, by mógł on być trwały w warunkach gospodarki leśnej. Mimo to, powiększenie nie zostało dotychczas zrealizowane.

10. Potrzeba dalszych badań dla minoga morskiego *Petromyzon marinus* (1095)

Są tylko pojedyncze, bardzo rzadkie obserwacje tego gatunku. W maju 2013 r. stwierdzono przyłów w żak na jeziorze Dąbie (jezioro Dąbie stanowi lukę pomiędzy obszarami Natura 2000 w dolinie

² BUCHHOLZ L., BIDAS M. 2012. Występowanie niektórych interesujących chrząszczy saproksylobiontycznych (Coleoptera) w Górach Świętokrzyskich i na Płaskowyżu Suchedniowskim. Wiad. Entomol 31,4: 291-295..

³ KOMOSIŃSKI K., BOHDAN A. 2014. Chrząszcze saproksyliczne z wyszczególnieniem chrząszczy ujętych w Dyrektywie Siedliskowej na obszarze Wigierskiego Parku Narodowego. Mscr.

⁴ MELKE A., MICHALSKI R. 2014. Raport z inwentaryzacji zgniotka cynobrowego *Cucujus cinnaberinus* na terenie obszaru Natura 2000 Ostoja Wierzejska PLH260035, zgodnie z umową nr 110/GDOŚ/2014. Mscr dla GDOŚ.

dolnej Odry i na Zalewie Szczecińskim) minoga morskiego 80 cm długości, 1,150 kg wagi. Są także inne obserwacje z Zalewu Szczecińskiego⁵. Minoga morskiego notuje się ostatnio mało licznie, lecz stale w jeziorach Słowińskiego Parku Narodowego (Ostoi Słowińskiej) - w 2000 roku w jeziorze Łebsko, w roku 2003 w Jeziorze Gardno, w miesiącach kwiecień-maj 2013 roku w Jeziorze Gardno 3 stwierdzenia, w tym dojrzałą płciowo „cieknącą” samicę. W 2014 w Jeziorze Łebsko trzy osobniki tego gatunku. Według Ministerstwa Środowiska takie dane są także z Regi. Nie wiadomo jednak, czy i gdzie odbywa tarło. Konkluzja „SCI RES Wybrzeże Bałtyku” z Seminarium Bilateralnego z 2010 r. pozostaje niezrealizowana. Dla minoga morskiego *Petromyzon marinus* opracowano tylko „teoretyczną” ekspertyzę⁶ analizującą dotychczasowe dane o występowaniu w/w gatunków. Ekspertyza ta, sięgając do niepublikowanych danych, sugeruje, że dla minoga morskiego bardzo duże znaczenie może mieć Zalew Szczeciński i uchodzące do niego rzeki; wymaga to poszukiwań terenowych, których dotąd nie podjęto.

11. Niezbędne dodatkowe obszary dla minoga rzeczno *Lampetra fluviatilis* (1099)

Problemem w kompleksowym wyznaczeniu obszarów dla tego gatunku był dotychczas brak wiedzy. W 2023 r. pojawiły się nowe kompleksowe dane – wyniki specjalisty od minogów, T. Kuczyńskiego z Uniwersytetu Morskiego - Instytutu Morskiego w Gdyni, który prowadził monitoring i kompleksowe badania nad tym gatunkiem. Synteza tych danych została opublikowana⁷, a szczegółowymi raportami⁸ dysponuje GIOŚ. Autor przekazał nam też⁹ konkretne wskazanie odcinków rzek kluczowych dla ochrony minoga rzeczno, a nieujętych dotychczas w sieci Natura 2000, pisząc: *jako jedno z proponowanych przez nas działań ochronnych dla odtworzenia właściwego stanu ochrony chcemy rekomendować: "Zmiana granic sieci obszarów Natura 2000 w rejonie Dolnej Wisły", która pozwoli na podjęcie działań ochronnych mających realny wpływ na poprawę stanu ochrony ryb wędrownych. W związku z tym przygotowałem pogłówną warstwę do mapy działań ochronnych (plik .kml) z zaznaczonymi odcinkami rzek które powinny zostać włączone do sieci obszarów N2000 w rejonie Dolnej Wisły.*

Dodatkowo, dostępne są dane z monitoringu w ramach projektu LIFE „Błękitny Korytarz Rzeki Iny”.

Te dane, traktowane łącznie, mogą być obecnie podstawą do kompleksowego ujęcia ochrony minoga rzeczno i wskazują, że dla *Lampetra fluviatilis* potrzebne są dodatkowe obszary:

⁵ gatunek oznaczył dr Marcin Biernaczyk z Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technicznego, Wydz. Rybactwa i Technologii Żywności, 6 maja 2013

⁶ PSUTY I., KRAJNIAK T., SZYMANEK L., GROCHOWSKI A. 2010. Ekspertyza studyjna dotycząca występowania dwóch gatunków minogów: minoga rzeczno (*Lampetra fluviatilis*) i minoga morskiego (*Petromyzon marinus*) w odcinkach przyujściowych rzek do Bałtyku oraz w morskiej strefie przybrzeżnej.

⁷ KUCZYŃSKI T. 2023 Pilotażowy monitoring minoga rzeczno *Lampetra fluviatilis* w rzekach północnej Polski w latach 2016–2017; pp. 53-66 in: CZERNAWSKI R., BIŁSKI P. (eds) Funkcjonowanie i ochrona wód płynących. Materiały konferencji Pomaton 2023; Uniwersytet Szczeciński i Drawieński Park Narodowy

⁸ za lata 2016-2017: OPIOLA R., BARAŃSKA A., KRUK-DOWGIAŁŁO L., DZIADUCH D., MICHAŁEK M., BRZESKA-ROSZCZYK P., PIECKIEL P., ŁYSIAK-PASTUSZAK E., OSOWIECKI A., OLENYCZ M., ZABOROŚ I., MIOSKOWSKA M., KUCZYŃSKI T., DEMBSKA G., PAZIKOWSKA-SAPOTA G., GALER-TATAROWICZ K., FLASIŃSKA A., NOWOGRODZKA K., CICHOWSKA A., RADKE B., DZIARKOWSKI T., BONIECKA H., GAWLIK W., GAJDA A., BAJKIEWICZ-GRABOWSKA E., MARKOWSKI M., KOZŁOWSKI K., MALINGA M., ŚWISTUN K., ANINOWSKA M., YALCIN G., THOMSEN F., MROCZEK K., PYRA A. 2018. Pilotażowe wdrożenie monitoringu gatunków i siedlisk morskich w latach 2015–2018. Raport z prac wykonanych w IV etapie. Praca realizowana w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska. Wydawnictwa wewnętrzne IM w Gdańsku nr 7232, s. 336.

Za lata 2020-2021: BARAŃSKA A., KUCZYŃSKI T., MICHAŁEK M., PIECKIEL P., DZIADUCH D., DEMBSKA G., FLASIŃSKA A., GALER-TATAROWICZ K., PAZIKOWSKA-SAPOTA G., DZIARKOWSKI T., DZENDROWSKA A., BONIECKA H., GAJDA A., MARKOWSKI M., KRAŚNIEWSKI W., ZALEWSKA T. Materiały kartograficzne: TARALA A., BARAŃSKA A. 2022. Monitoring gatunków i siedlisk morskich w latach 2020-2022, część II – minogi, ryby i siedliska morskie. Raport z prac wykonanych w III etapie. Praca realizowana w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska w ramach umowy nr ZP/DMŚ/93/2020/F z dnia 15.06.2020 r., s. 123

⁹ pers. com. T. Kuczyński, email 28.04.2023

- a) **Dorzecze Baudy** – wg T. Kuczyńskiego dobrze zachowane tarliska zwłaszcza w dopływach jak Lisi Parów i Okrzejka, dorzecze dużym stopniu wciąż drożne; jeden z lepszych obszarów dla minoga rzecznego w Polsce wciąż w dobrym stanie, choć z zagrożeniami;
- b) Wynikające z badań T. Kuczyńskiego korekty granic istniejących obszarów Natura 2000 o odcinki rzek kluczowe dla minoga rzecznego: **Dolina Grabowej PLH320003** (dodać dolny odcinek rzek do morza), **Dolina Bielawy PLH320053** (dodać dolny odcinek rzeki do Grabowej), **Dolina Osy PLH040033** (dodać dolny odcinek rzeki), **Dolina Wierzycy PLH220094** (dodać dolny odcinek rzeki), **Dolina Drwęcy PLH28000** (dodać dolny odcinek cieku Bacha), Nieszawska Dolina Wisły **PLH040012** (dodać dolny odcinek cieku Tażyna, dostępnego i ważnego dla minoga rzecznego), Włocławska Dolina Wisły **PLH040039** (dodać dolny odcinek cieku Mień), Dolna Wisła **PLH040003** (dodać dolny odcinek Mątaawy i Brdy), Dybowska Dolina Wisły **PLH040011** (dodać dolny odcinek Zielonej Strugi);
- c) **Dolina Iny** (może być, jak opracowywał i konsultował już GDOŚ w 2022 r. jako powiększenie obszaru **Dolina Iny k. Recza PLH320004**, choć wówczas konieczna zmiana nazwy). Występowanie larw minoga rzecznego (czyli potwierdzenie zachodzącego rozrodu) stwierdzano w odłowach w rzece Krępa¹⁰ na odcinku Dzwonowo-Marianowo (w zespole z głowaczem białopłetwym) i na odcinku powyżej Marianowa. Według informacji od wędkarzy i Towarzystwa Przyjaciół Iny i Gowienicy, w Reczycy, Sławęcince, Krąpieli, Malce, Wiśniówce, bezimiennym dopływie koło Zabrodzia stwierdzano w ostatnich latach po kilkadziesiąt sztuk larw "ślepych" minoga rzecznego¹¹. Napływają natomiast kolejne obserwacje potwierdzające znaczenie dla tego gatunku Dorzecza Iny, nie ujętego dotychczas w sieci. Dane te są gromadzone w ramach projektu LIFE „Błękitny Korytarz Iny”¹². W kolejnych latach w badaniach obejmujących kolejne rzeki dorzecza Iny stwierdzono minoga rzecznego w strumieniu Biała Struga koło m. Zabród, Krąpieli k. Stargardu i Ulikowa, Sławęcince k. Sadłowa, Suche Rzece k. Przemocza, strumieniu w mieście Recz, bezimiennym cieku poniżej Suliborza. Tylko niewielka część tych tarlisk jest chroniona w istniejącym obszarze Dolina Iny koło Recza PLH320004. Corocznie obserwowane są larwy, co potwierdza rozród gatunku i jego powtarzalne wchodzenie na rozród do Iny. **Brak wyznaczenia Iny dla minoga rzecznego jest zarzutem trwającego postępowania przeciwnaruszeniowego 2019/2137. W udzielonej 26 listopada 2019 r. odpowiedzi na LfN Polska uznała zasadność tego zarzutu i deklarowała włączenie do sieci całej Iny, ale wciąż tego nie zrealizowano;**
- d) Powiększenie obszarów Dybowska Dolina Wisły PLH040011 oraz Dolna Wisła PLH040003, tak by ująć w całości Wisłę jako szlak wędrówki gatunku na tarliska Nowy obszar **Brda Bydgoska;**
- e) Nowy obszar **Rzeki Gdańskie;**
- f) Nowy obszar **Wołczenica z dopływami** (stwierdzano występowanie gatunku, w tym dużo larw wyrzuconych z namulami na brzeg po "odmulaniu" Wołczenicy koło Derkacza ok. 2013 r.).

12. Wciąż potrzebne dodatkowe obszary dla głowacza białopłetwego *Cottus gobio* (1163)

¹⁰ KESZKA S., TAŃSKI A., RACZYŃSKI M., PENDER R., FURDYNA A., POTKAŃSKI Ł. 2013. Ichtyofauna systemu rzeki Iny. Roczniki Naukowe PZW 26: 117-149.

¹¹ pers. comm. A FURDYNA

¹² <http://www.lifeina.zzmuiw.pl/>, zakładka Ocena stanu zasobów przyrodniczych – dostęp 2017 r., strona została obecnie zlikwidowana

Konkluzją Bilateralnego Seminarium Biogeograficznego w marcu 2020 r. było „SCI RES Toczna”. Wymagane badania zostały wykonane¹³. Zdaniem autorów ekspertyzy, potwierdzona populacja – ze względu na niskie zagęszczenia - nie zasługuje na objęcie ich ochroną w formie obszarów Natura 2000. Jednak naszym zdaniem wyniki badań powinny być odmiennie zinterpretowane

W Tocznej, w dobrze wyodrębniającym się pod względem walorów ichtiologicznych dolnym odcinku rzeki, w cytowanej potwierdzono (niską) obecność głowacza białopletwego. Jego występowanie w tym miejscu jest ewenementem geograficznym – stanowisko to jest oddalone od wszystkich innych dotąd znanych. Występowanie głowacza w Tocznej było podawane w dawniejszej literaturze ichtiologicznej, a obecne dane fakt ten potwierdzają. Liczebność populacji mogła zostać niedoszacowana. W ramach projektu ochrony z tej rzeki odłowiono ostatnio ok. 300 osobników w celu wprowadzenia do rzeki Kołodziejki (kilka km dalej na zachód od Tocznej)¹⁴; trudno więc zgodzić się z oceną, że obecny stan populacji głowacza w Tocznej można określić jako „szczątkowy”. Zły stan populacji wydaje się wynikać z bardzo silnej presji działań utrzymaniowych i z niewłaściwego zarządzania rzeką, której stan uległ znaczącemu pogorszeniu w latach 2004-2012. Poprawiając siedliska głowacza, populację tę można i należałoby odtworzyć, a jednym z narzędzi do tego celu powinno być wyznaczenie obszaru Natura 2000. Obszar powinien również chronić występującą w Tocznej populację różanki i silną populację kozy.

Nadmienić tu należy, że Toczna poddana jest bardzo silnej presji działań utrzymaniowych, z informacji uzyskanych z zarządzającego rzeką Wojewódzkiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych wynika, że w latach 2005 - 2012 „konservacji utrzymaniowej” poddano całą długość tej rzeki. Niewłaściwa jest też czystość wód. Oba te czynniki należałoby i tak zmienić na lepsze do 2015 r., ze względu na wymagania wynikające z Ramowej Dyrektywy Wodnej. Mimo więc, że obecny stan populacji głowacza w Tocznej można rzeczywiście określić jako „szczątkowy”, to – biorąc pod uwagę, że to zapewne z winy niewłaściwego zarządzania rzeką, stan ten ulegał pogorszeniu w latach 2004-2012, populację tą właśnie należałoby odtworzyć, a jednym z narzędzi do tego celu powinno być wyznaczenie obszaru Natura 2000.

Ponadto, prace prowadzone w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska dostarczyły jeszcze innych informacji, które mogłyby być wykorzystane dla wypełnienia luki geograficznej w wyznaczeniu obszarów dla ryb w środkowej części Polski.

Silną populację głowacza białopletwego stwierdzono w 2010 r. w rzece Skrwa Prawa, praktycznie na całej jej długości. Głowaczowi towarzyszy też w tej rzece różanka¹⁵. Ichtiologom populacja głowacza i różanki w Skrwie jest od dość dawna znana i trwale się tu utrzymuje¹⁶. W raportach z monitoringu podkreślany jest dobry stan siedliska. 14 km przelomowy odcinek tej rzeki jest już objęty ochroną w obszarze Natura 2000 Sikórz PLH140012, choć obszar ten został wyznaczony dla ochrony łęgów i gradów, a występowania ryb nie ujęto w SDF. Nie wystarczy jednak dodać ryb do SDF, bo ten odcinek rzeki jest za mały dla głowacza, którego populacja zasiedla dłuższy odcinek Skrwy.

Zasadne wydaje się wyznaczenie nowego obszaru **Skrwa**, obejmującego dłuższy odcinek rzeki, uznając w tak wyznaczonym obszarze głowacza białopletwego i różankę jako przedmioty ochrony. Tak wyznaczony obszar wchłonąłby obecny obszar Sikórz PLH140012.

13. Wciąż potrzebne obszary uzupełniające dla podkowca małego *Rhinolophus hipposideros* (1303)

W wyniku Bilateralnego Seminarium Biogeograficznego w marcu 2010 r. - na podstawie ówczesnej wiedzy - dla podkowca małego w regionie kontynentalnym zidentyfikowano tylko konieczność

¹³ WOLNICKI J., KUSZNIERZ J. 2011. Zbadanie populacji różanki *Rhodens sericeus* (Pallas, 1776), piskorza *Misgurnus fossilis* (L., 1758), kozy złotawej *Sabanejewia aurata* (Filippi, 1865), minoga ukraińskiego *Eudontomyzon mariae* (Berg, 1931), głowacza białopletwego *Cottus gobio* (Linnaeus, 1758) w rzekach Drzewiczka, Opocznianka, Orzyc, Węgierka i Toczna w celu oceny zasadności uzupełnienia sieci obszarów Natura 2000. Mscr dla GDOŚ.

¹⁴ M. FALKOWSKI, pers. comm.

¹⁵ Raport Państwowego Monitoringu Środowiska ws. stanowiska głowacza białopletwego i różanki w rzece Skrwa Prawa (Parzeń, Michalkowo, Lasotki).

¹⁶ MARSZAŁ I IN. 2004. Monitoring ichtiofauny systemu rzecznej Skrwy Prawej. Roczn. Nauk PZW, 17, 77-98.

uzupełnienia danych o gatunku w jednym obszarze (IN MIN).). Jednak, w latach 2010 - 2012 uzyskano nową wiedzę o rozmieszczeniu tego gatunku, która powinna skłaniać do rewizji ówczesnej konkluzji i do dalszego uzupełnienia obszarów wyznaczonych dla ochrony gatunku.

W wyniku realizacji projektu „Ochrona podkowca małego w Polsce”, realizowanego przez stowarzyszenie PTPP „pro Natura”, finansowanego ze środków EFRR za pośrednictwem V osi Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, w latach 2010 - 2012 zebrano nowe dane o występowaniu podkowca małego w Polsce. Odnaleziono między innymi nowe, ważne stanowiska tego gatunku, w większości zlokalizowane w sąsiedztwie wyznaczonych dla tego gatunku obszarów Natura 2000, ale poza ich granicami. Łącznie, w takich skupieniach - które bez problemów mogłyby być i powinny być włączone do obszarów Natura 2000, ale na razie znajdują się poza granicami obszarów - skupia się ponad 1000 podkowców małych, co biorąc pod uwagę dane zamieszczone w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt może stanowić nawet 30-40% polskiej populacji tego gatunku.

W obszarach podkarpackich wykryto natomiast w ostatnich latach, że część kolonii rozrodczych wykorzystuje naprzemiennie zarówno schronienia znajdujące się w granicach obszarów, jak i położone poza nimi. Podkowce przenoszą się pomiędzy blisko położonymi schronieniami, więc chroniąc jedno i nie chroniąc sąsiedniego, nie obejmujemy właściwą ochroną wybranej wcześniej populacji lokalnej. Potrzeba zmiany granic wynika więc w tym regionie z nowego, lepszego rozpoznania wykorzystywania przestrzeni przez chronione kolonie i ich „zbyt ciasnego” pierwotnego wytyczenia.

Należy tu podkreślić, że są to nietoperze o osiadłym trybie życia, wędrujące sezonowo zwykle do 10 km, a dobowo poniżej 4,5 km. Gatunek ten jest bardzo wrażliwy na zmiany w krajobrazie w najbliższym otoczeniu – a przy tym jest całkowicie uzależniony od schronień stworzonych przez człowieka (remonty strychów, usuwanie nawet pojedynczych drzew służących orientacji, iluminacje kościołów i innych budynków to niektóre działania, które w ciągu kilku tygodni mogą spowodować utratę każdej z tych kolonii!). Tempo wzrostu zagrożeń i skutecznego (choć niezamierzonego) płoszenia podkowców w ostatnich latach jest tak duże, że tylko objęcie skuteczną ochroną jak największej liczby schronień tych ssaków i dalsze, szeroko zakrojone działania ochronne mogą zatrzymać niekorzystne trendy spadku liczebności.

Na podstawie aktualnego stanu wiedzy, uważamy więc, że byłoby jeszcze potrzebne:

- a) W istniejącym obszarze **Bednarka** (PLH120033) – poszerzenie granic obszaru o kolonię rozrodczą w kościele w Ceklinie (obecnie ok. 50 osobników podkowca z trendem wzrostowym; dane potwierdzone także w dokumentacji PZO), dotąd nie włączoną tylko ze względu na sprzeciw mieszkańców;
- b) Przyłączenie do istniejącego obszarów **Kościół w Równem** (PLH180036) dodatkowych kolonie rozrodczych podkowca małego i nocka dużego w Nadolu i Kobylanach (sugerowana wówczas jest zmiana nazwy obszaru na Ostoje Nietoperzy Okolic Dukli), a także włączenie stawu stanowiącego wodopój nietoperzy z kościoła w Równem (postulat zawarty w dokumentacji PZO dla obszaru).

Może się także okazać potrzebne dodanie innych kolonii rozrodczych. Wymieniane pod tym kątem były np. kolonie w Gorzanowie i Starej Łomnicy k. obszaru Pasma Krowiarki PLH020019, kolonia w Szczytnej k. obszaru Piekielna Dolina koło Polanicy (PLH020010), kolonia w Korzkwi k. obszaru Dolina Prądnika (PLH120004), kolonia w Domasławicach w rejonie obszaru Ostoje Nietoperzy okolic Bukowca (PLH120020), kolonie w Głucholazach i Jarnoltówku k. obszaru Góry Opawskie (PLH160007), choć szczegóły tych sytuacji wymagają jeszcze sprawdzenia i aktualizacji.

14. Wciąż potrzebne obszary uzupełniające dla mopka *Barbastella barbastellus* (1308)

W wyniku Bilateralnego Seminarium Biogeograficznego w marcu 2010 r. sieć obszarów wyznaczonych w regionie kontynentalnym Polsce dla tego gatunku została uznana za wystarczającą lecz ze wskazaniem na potrzebę korekty danych w SDF (IN MIN). Jednak, dane zebrane w latach

2010-2012, m.in. z monitoringu mopka realizowanego dla IOP PAN w Krakowie, wskazały tereny leśne, w których wysoki procent odłowionych karmiących samic i młodych osobników tego gatunku jest zapewne wynikiem nieakcydentalnej, licznej obecności mopka. W ostatnich latach udało się również zidentyfikować nowe zimowiska lub zaobserwowano w monitorowanych zimowiskach znaczący wzrost liczebności tego gatunku.

Niedostateczne ujęcie tego gatunku jest zarzutem trwającego postępowania przeciwnaruszeniowego 2019/2137. Cztery zidentyfikowane, ważne dla tego gatunku uzupełnienia zostały przez Polskę potwierdzone merytorycznie i były już konsultowane pod kątem włączenia do sieci, ale z przyczyn politycznych ostatecznie Rada Ministrów 30 stycznia 2023 r. nie zdecydowała się na ich zgłoszenie. Dotyczy to:

- a) Nowy obszar **Tunel w Szklarach** – ważne, nowo odkryte zimowisko mopków w rejonie podkarpackim (zimowanie > 100 mopków) w tunelu Przeworskiej Kolei Wąskotorowej. Stanowisko monitorowane w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska – w 2016 r. obserwowano zimowanie 214 mopków („złe” oceny tego stanowiska wynikają z formalnych kryteriów oceny i z faktu, że jako tunel kolejowy nie jest ono zabezpieczone przed niepokojeniem, w 2013 r. naliczono 270 mopków, a w 2016 r. – 214; te przesłanki nie przemawiają jednak przeciwko znaczeniu tego obiektu i potrzebie jego ochrony). Obszar był już zaproponowany przez GDOS w 2023 r., lecz Rada Ministrów nie zdecydowała się go zgłosić do KE.
- b) Powiększenie obszaru **Mopki w Naruszewie PLH140056** o kompleksy leśne z unikatową strukturą gatunkową nietoperzy: mopek jest na terenie obszaru najliczniej (!) odławianym nietoperzem. Jego liczną obecność potwierdziły także obserwacje z zastosowaniem detektorów ultradźwiękowych prowadzone latem 2007. Nie ulega wątpliwości, że bytuje tu znacząca populacja tego osiadłego gatunku. Bez wątpienia też ma miejsce rozród – choć nie są znane kryjówki kolonii rozrodczych, to chwytało na terenie obszaru zarówno młode osobniki, jak i karmiące samice. Obszar monitorowany w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska pod nazwą „Leśnictwo Tustań” – obserwacje z 2011 i 2016 r. potwierdzają unikatowo liczne występowanie mopków, „złe” oceny wynikają tylko z gospodarki leśnej tj. z ubóstwa siedliska lasu w stare i martwe drzewa, ale mopki występują pomimo to. Prawdopodobnie jest to ostoja letnia komplementarna do pobliskich zimowisk w Fortach Modlińskich. W 2023 r. GDOŚ zaproponował już powiększenie obszaru Mopki w Naruszewie o 1800 ha lasów stanowiących żerowiska mopka, także o enklawę w okolicy Trębek (ale bez rezerwatu Noskowo leżącego między proponowanymi enklawami); Rada Ministrów nie zdecydowała się jednak zgłosić zmiany do KE.
- c) Powiększenie obszaru **Puszcza Romincka PLH280005** W granice tego obszaru należy włączyć teren Lasu Kumiecie z liczną populacją mopka, w tym bunkier w Gołdapi - w 2023 r. zimowało w nim ok. 300 mopków¹⁷.
- d) W dokumentacji do planu ochrony Karkonoskiego Parku Narodowego i powiązanego obszaru Natura 2000 **Karkonosze PLC020001** zidentyfikowano, że zimowiska karkonoskich mopków znajdują się m.in. w aktualne zimowiska znajdują się w bezpośrednim sąsiedztwie obszaru, w Sztolni przy Hydromecie i nieczynnym tunelu kolejowym w Kowarach Górnych.

Ponadto:

- e) W PZO obszaru **Lasy Suchedniowskie PLH260010** zidentyfikowano, że do obszaru trzeba dodać pozostałości Huty Józef w Samsonowie, gdzie jest największe zimowisko *Barbastella barbastellus* w regionie (60-80 os.),
- f) w 2024 r. stwierdzono liczne występowanie mopka w lasach w **Dolina Grabowej PLH320003**, konieczny tam do dodania.

¹⁷ pers comm. Paweł Augustynowicz, Nadleśnictwo Czerwony Dwór

15. Wciąż potrzebne obszary uzupełniające dla nocka dużego *Myotis myotis* (1324)

W wyniku Bilateralnego Seminarium Biogeograficznego w marcu 2010 r. wyznaczoną dla nocka dużego sieć obszarów w regionie kontynentalnym została uznana za niewystarczającą (IN MOD). Wskazane uzupełnienia obszarów Dolina Kamiennej PLH 220007, Uroczyska Puszczy Drawskiej PLH320046 i Dolina Górnej Pilicy PLH260018 zostały wykonane. Jednak, w wyniku nowych badań i monitoringu gatunku uzyskano nową wiedzę o istotnych koloniach i zimowiskach nocków, która powinna przełożyć się na dodatkowe uzupełnienia dla tego gatunku. W naszej ocenie dla tego gatunku potrzebne byłoby:

- a) Przyłączenie do obszaru **Wzgórza Strzebińskie** (PLH020074), jako eksklawy, kolonii rozrodczej nocka dużego w kościele w Ziębicach (>250 osobników), większej niż znajdująca się w granicach kolonia w Henrykowie. **Zagadnienie to jest zarzutem trwającego postępowania przeciwnaruszeniowego 2019/2137. W udzielonej 26 listopada 2019 r. odpowiedzi na LfN Polska uznała zasadność tego zarzutu i deklarowała włączenie tej kolonii do obszaru do końca 2020 r. Jednak, ta kolonia wciąż nie znajduje się w granicach tego obszaru.**
- b) Przyłączenie do istniejących obszarów **Kościół w Równem** (PLH180036) dodatkowych kolonie rozrodznych podkowca małego i nocka dużego w Nadolu i Kobylanach (sugerowana zmiana nazwy obszaru na Ostoje nietoperzy Okolic Dukli), włączenie stawu stanowiącego wodopój nietoperzy z kościoła w Równem (postulat zawarty w dokumentacji PZO dla obszaru);
- c) Dodanie do obszaru **Bednarka PLH120033** kościoła w Cieklinie (postulat zawarty w dokumentacji PZO dla obszaru);
- d) Dodanie do obszaru **Lasy Suchedniowskie PLH260010** pozostałości Huty Józef w Samsonowie.
- e) Utworzenie nowego obszaru **Tunel w Szklarach** – zimowisko nocków w towarzystwie mopków w tunelu Przeworskiej Kolei Wąskotorowej. Obszar był już zaproponowany przez GDOS w 2023 r., lecz Rada Ministrów nie zdecydowała się go zgłosić do KE.

16. Potrzebne uzupełnienie danych dla rysia *Lynx lynx* (1361) w zachodniej Polsce

W wyniku skutecznej introdukcji w ramach projektów finansowanych przez UE, gatunek jest obecnie stale obecny w kilku kompleksach leśnych Pomorza Zachodniego, co wymaga odzwierciedlenia w SDF obszarów Natura 2000.

17. Potrzebne uzupełnienie danych dla widłozębu zielonego *Dicranum viride* (1381) na Pomorzu

W 2024 r. gatunek został stwierdzony także w obszarach: **Dolina Grabowej PLH320003**, **Bobolickie Jeziora Lobeliowe PLH320001**, więc wymaga tam dodania do SDF.

18. Potrzebne ujęcie kresowych zachodnich stanowisk sasanki otwartej *Pulsatilla patens* (1477)

Gatunek jest monitorowany przez GIOS także na stanowiskach w Borach Tucholskich, k. Torunia oraz w Gostynińsko-Włocławskim Parku Krajobrazowym ale pozostają one poza siecią Natura 2000, tworząc lukę geograficzną na zachodniej granicy zasięgu. Nawet jeżeli stan ochrony na tych stanowiskach jest zły, celem ochrony w skali kraju powinno być m.in. zachowanie zasięgu, a to oznacza konieczność skrupulatnej ochrony i wspomagania tych kresowych stanowisk. Należałoby dla ujęcia tych stanowisk: stworzyć enklawę powiększającą obszar **Doliny Brdy i Stażki w Borach Tucholskich PLH040023** o pobliskie stanowisko sasanki, a także wyznaczyć nowe obszary: **Barbarka** w Toruniu oraz **Studzianka** w Gostynińsko-Włocławskim Parku Krajobrazowym.

19. Niezbędne uzupełnienie informacji dla ponurka Schneidera *Boros schneideri* (1920)

Aktualne dane o rozmieszczeniu tego gatunku zostały uwzględnione w odpowiednich SDF. Jednak, W Puszczy Augustowskiej^{18 19 20} występowanie gatunku jest jednak ważne geograficznie, a jego obecność wydaje się trwała i nie tylko pojedyncza, niesłusznie więc oceniono tylko na D.

20. Wciąż niezbędne dodatkowe obszary dla minoga ukraińskiego *Eudontomyzon spp.* (2484)

Konkluzją z Seminarium Bilateralnego w marcu 2010 r. było „SCI RES w rzekach Orzyc i Węgierka”. Badania zostały wykonane i choć ekspert GDOŚ nie uważa, by ich wyniki uzasadniały utworzenie obszaru Natura 2000, to w naszej opinii wyniki potwierdzają taką potrzebę. W rzekach Orzyc i Węgierka na 6 z 24 stanowisk potwierdzono występowanie minoga ukraińskiego²¹. Stan populacji ekspert uznał za zły (U2) i jego zdaniem przemawia to przeciwko wyznaczaniu tych rzek jako obszarów dla ochrony minoga. Naszym zdaniem ta przesłanka świadczy właśnie o potrzebie ochrony minoga w tych rzekach, do czego przydatne byłoby ich wyznaczenie jako obszarów Natura 2000. Zły stan wynika najprawdopodobniej z niewłaściwego zarządzania rzekami, w tym z niewłaściwych sposobów ich utrzymywania, wyznaczenie jako obszaru Natura 2000 mogłoby być impulsem do poprawy tej sytuacji, ostatnią szansą by, modyfikując zarządzanie rzekami, stworzyć modelowe przykłady ocalenia minoga ukraińskiego w rzekach na terenach rolniczych Mazowsza. Zasadne wydaje się zatem zasadne włączenie tych rzek do sieci tym bardziej, że mają one duże znaczenie z punktu widzenia ochrony różanki (patrz uwagi dla *Rhodens sericeus amarus*). Można natomiast zgodzić się z GDOŚ i ekspertem, że w Drzewiczce populacja jest za słaba.

21. Potrzebne korekty danych i granic obszarów uwzględniające sukces ochrony żubra (2647)

W ramach programu ochrony gatunku i projektów finansowanych m.in. przez UE, utworzono nowe populacje które się utrwały (np. Puszcza Romincka); gatunek stał się też szerzej obecny w kilku kompleksach leśnych Pomorza Zachodniego. Wymaga to odzwierciedlenia w SDF obszarów Natura 2000. W obszarze **Jezioro Lubie i Dolina Drawy PLH320023** w dokumentacji PZO zidentyfikowano konieczność powiększenia obszaru, bo areal bytowania miejscowego stada żubrów jest poza granicą.

22. Niezbędny nowy obszar i uzupełnienie informacji dla zagłębka bruzdkowanego *Rhysodes sulcatus* (4026)

W 2021 r. znaleziono gatunek w 18 miejscach w Lesie Murckowskim na Śląsku (w rezerwacie przyrody i w jego sąsiedztwie)²². Jest to na tyle istotne skupienie, że powinno być dodane do sieci.

¹⁸ OSOJCA-KRASIŃSKI G. 2012. Pierwsze stanowisko ponurka Schneidera *Boros schneideri* w lasach Puszczy Augustowskiej (NE Polska). Parki narodowe i Rezerваты Przyrody 31, 4: 70.

¹⁹ GUTOWSKI J. M., SUĆKO K. 2015. Ponurek Schneidera *Boros schneideri* w Puszczy Augustowskiej. Wiad. Entomolog. 34,2: 66-68; http://pte.au.poznan.pl/we/2015/34-12_communications.pdf

²⁰ BOHDAN A. 2015. Nowe stanowiska gatunków puszczańskich w Nadleśnictwie Augustów. Mscr.

²¹ WOLNICKI J., KUSZNIERZ J. 2011. Zbadanie populacji różanki *Rhodens sericeus* (Pallas, 1776), piskorza *Misgurnus fossilis* (L., 1758), kozy złotawej *Sabanejewia aurata* (Filippi, 1865), minoga ukraińskiego *Eudontomyzon mariae* (Berg, 1931), głowacza białopletwego *Cottus gobio* (Linnaeus, 1758) w rzekach Drzewiczka, Opocznianka, Orzyc, Węgierka i Toczna w celu oceny zasadności uzupełnienia sieci obszarów Natura 2000. Mscr dla GDOŚ.

²² BURY J., MAZEPA J., NIEMIEC P. 2021. Nowe stanowiska zagłębka bruzdkowanego *Rhysodes sulcatus* (Fabricius, 1787) (Coleoptera: Rhysodidae) w Lasach Murckowskich (Górny Śląsk) – charakterystyka siedlisk i zagrożenia. Rocznik Muz. Górnośląskiego w Bytomiu 27: 1-15.

Gatunek wciąż też nie został dodany do SDF w Puszczy Knyszyńskiej, mimo że to stanowisko jest znane od 2011r.²³. Uzupełnienia wciąż nie zrealizowano, mimo kilkukrotnego aktualizowania SDF.

23. Wciąż potrzebny nowy obszar dla czerwończyka fioletka *Lycaena helle* (4038)

Luka geograficzna we wsch. części Mazowsza powinna być wypełniona przez nowy obszar **Dolina Tocznej**²⁴.

24. Nowy obszar potrzebny dla sówki puszczykówki *Xylomoia strix* (4044)

W 2016 r. opublikowano dane stanowiące istotny postęp w rozpoznaniu rozmieszczenia gatunku²⁵. Opisana w niej znacząca populacja w Malicach, z zachowanymi w dobrym stanie siedliskami (co podkreślają Autorzy), powinna być dodana do sieci jako nowy obszar **Grądy nad Huczwą**, zwłaszcza biorąc pod uwagę rzadkość występowania i zagrożenie gatunku.

25. Konieczny obszar dla łątki ozdobnej *Coenanglion ornatum* (4045)

Według monitoringu prowadzonego przez GIOS, gatunek zanikł na klasycznym stanowisku Śniatycze w Dolinie Sieniochy PLH060025, co oznacza, że żadne stanowisko gatunku nie jest obecnie ujęte w sieci Natura 2000 (IN MAJ!). Jedyna stabilna populacja jest obecnie monitorowana tylko na stanowisku Nowosiółki. Populacja ta powinna więc być włączona do sieci, jako nowy obszar **Nowosiółki**. Być może są jeszcze dalsze stanowiska gatunku, które należałoby włączyć.

26. Wciąż niezbędne dodatkowe obszary dla różanki *Rhodeus sericeus amarus* (5339)

Konkluzją Bilateralnego Seminarium Biogeograficznego w marcu 2010 r. było „IN MOD Dolina Słupi, SCI RES Opocznianka, Drzewiczka, Orzyc”. Konkluzja została zrealizowana w odniesieniu do Doliny Słupi. W pozostałych rzekach wymagane badania zostały wykonane. Zdaniem autorów ekspertyzy, potwierdzone populacje ryb – ze względu na niskie w większości zagęszczenia - nie zasługują na objęcie ich ochroną w formie obszarów Natura 2000. Jednak naszym zdaniem wyniki badań powinny być odmiennie zinterpretowane, a ich konsekwencją powinno być wyznaczenie przynajmniej niektórych obszarów. Istnienie na Mazowszu i w łódzkim luki geograficznej w sieci Natura 2000 wyznaczonej dla w/w gatunków ryb jest faktem wymagającym reakcji i znalezienia najodpowiedniejszych obszarów.

W rzekach **Orzyc i Węgierka** potwierdzono stabilną obecność różanki. Według sporządzonej ekspertyzy²⁶, gatunek został stwierdzony na 11 stanowiskach spośród 24 badanych, usytuowanych we wszystkich częściach badanego obszaru. Względna liczebność była bardzo zróżnicowana i wahała się od 0,0003 ind. m⁻² (U2) na stanowisku Obludzin 1 do 0,03 ind. m⁻² na stanowisku Sulicha (FV). Wyniki odłowów wskazują na to, że różanki gromadzą się na niezbyt głębokich odcinkach rzeki obfitujących w roślinność wodną. W takich miejscach względna liczebność była wysoka (FV). Na wszystkich stanowiskach, na których liczebność różanki była wystarczająco duża dla wiarygodnego oszacowania struktury wiekowej, ta ostatnia uzyskiwała ocenę

²³ PLEWA R., NIEMIĘC P. 2010. Nowe stanowiska *Rhysodes sulcatus* w Polsce. Wiad. Entomolog. 29, 1: 58-59.

http://www.pte.up.poznan.pl/we/2010/07_kr_doniesienia.pdf

²⁴ SIELEZNIEM M, PAŁKA K., BOHATKIEWICZ J., HAŁUCHA M., NABIELEC J., BIAŁOWAS M., 2014: Inwentaryzacja przyrodnicza płatów zbiorowisk roślinnych stanowiących potencjalne siedliska dwóch gatunków motyli: modraszka telejusa *Phengaris (Maculinea) teleius* i modraszka nausitousa *Phengaris (Maculinea) nausithous* w obszarze Dolina Tocznej (woj. mazowieckie). - EKKOM Sp. z o.o. Kraków, 35 pp.

²⁵ NOWACKI J.; PAŁKA K. 2016. *Xylomoia strix* Mikkoła, 1980 in Poland with comments on its biology and ecology (Lepidoptera: Noctuidae). SHILAP Revista de Lepidopterologia, 44 (174): 271-279.

²⁶ WÓLNICKI J. KUSZNIERZ J. 2011. Zbadanie populacji różanki *Rhodeus sericeus* (Pallas, 1776), piskorza *Mixgurnus fossilis* (L., 1758), kozy złotawej *Sabanejewia aurata* (Filippi, 1865), minoga ukraińskiego *Eudontomyzon mariae* (Berg, 1931), główacza białopłetwego *Cottus gobio* (Linnaeus, 1758) w rzekach Drzewiczka, Opocznianka, Orzyc, Węgierka i Toczna w celu oceny zasadności uzupełnienia sieci obszarów Natura 2000. Mscr dla GDOS.

właściwą (FV). Stan zachowania populacji różanki na badanych odcinkach Orzycy i Węgierki jest bardzo zróżnicowany. Wszystko wskazuje jednak na to, że gatunek ten wytworzył w tych rzekach stabilną populację, którą należałoby włączyć do sieci. Dodatkowo, na 6 z 24 stanowisk potwierdzono występowanie minoga ukraińskiego (patrz uwagi dla *Eudontomyzon spp.*).

Należy przy tym podkreślić, że populacje w/w ryb utrzymują się w Orzycy i Węgierce mimo niekorzystnych warunków stwarzanych im przez zarządcę rzeki. Ekspertyza potwierdza, że różanki występują licznie na stanowiskach względnie płytkich i zarośniętych roślinnością, a występują z niskimi zagęszczeniami lub wcale na odcinkach pogłębionych i poddanych odmulaniam – a jest to na Orzycy powszechne: z informacji uzyskanych z zarządzającego rzeką Wojewódzkiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych wynika, że tylko w latach 2007-2012 na tej rzece odmulanie zostało przeprowadzone na odcinku ponad 22 km. Warunki do ochrony populacji ryb w Orzycy można więc łatwo poprawić, przez zmodyfikowanie dotychczasowego sposobu realizowania na tej rzece prac utrzymaniowych, co i tak byłoby niezbędne z punktu widzenia wymogów Ramowej Dyrektywy Wodnej. Zły stan populacji wynika najprawdopodobniej z niewłaściwego zarządzania rzekami, w tym z niewłaściwych sposobów ich utrzymywania, wyznaczenie jako obszaru Natura 2000 mogłoby być impulsem do poprawy tej sytuacji, ostatnią szansą by, nieco modyfikując zarządzanie rzekami, stworzyć modelowe przykłady ocalenia populacji chronionych ryb w rzekach na terenach rolniczych Mazowsza. W naszej opinii, takie wyniki badań, w powiązaniu z wielką luką geograficzną – brakiem jakichkolwiek innych obszarów wyznaczonych dla różanki na Mazowszu – przemawiają właśnie za, a nie przeciw, wyznaczeniu obszaru Natura 2000 na Orzycy i Węgierce.

Można natomiast zgodzić się z GDOŚ i ekspertem, że w Drzewiczce populacja jest za słaba.

W 2022 r. na Odrze doszło do katastrofy ekologicznej – masowej śmiertelności ryb i małży pod wpływem toksyn glonu *Prymnesium parvum*, namnożonego w wodach Odry wskutek niekorzystnego splotu warunków pogodowych i zasolenia Odry w wyniku zrzutów solanki z odwodnienia zakładów górniczych. Warunki umożliwiające katastrofę były skutkiem braku działań w kierunku osiągnięcia celów środowiskowych dla wód i brakiem działań wymaganych przez art 6(2) dyrektywy siedliskowej, a zezwalając na zrzut solanki nie zapewniono prawidłowej oceny oddziaływania na obszary Natura 2000. Konsekwencją katastrofy był zanik populacji odpowiednich gatunków małży, oznaczający zniszczenie siedlisk różanki () na długim odcinku Odry, w tym w odrzańskich obszarach Natura 2000. Wymaga rozważenia, jakie działania kompensujące tę szkodę środowiskową powinny być obecnie podjęte, jednak mogą one obejmować potrzebę wyznaczenia dodatkowych obszarów dla różanki, by skompensować obszary utracone.

27. Wciąż niezbędne uzupełnienia informacji dla modraszka telejus *Phengaris telejus* (6177)

Konkluzją Bilateralnego Seminarium Biogeograficznego w marcu 2010 r. było m.in. *SCI RES Dolina Tocznej*. Badania w 2014 r.²⁷ potwierdziły występowanie tam gatunku, razem z kilkoma innymi przedmiotami ochrony potencjalnego obszaru Natura 2000. Obszar Dolina Tocznej powinien więc zostać utworzony.

²⁷ SIELEZNIEW M, PAŁKA K., BOHATKIEWICZ J., HAŁUCHA M., NABIELEC J., BIAŁOWAS M., 2014: Inwentaryzacja przyrodnicza płatów zbiorowisk roślinnych stanowiących potencjalne siedliska dwóch gatunków motyli: modraszka telejusa *Phengaris (Maculinea) telejus* i modraszka *nausithous Phengaris (Maculinea) nausithous* w obszarze Dolina Tocznej (woj. mazowieckie). - EKKOM Sp. z o.o. Kraków, 35 pp.

Alpejski region biogeograficzny

1. Proponowane uzupełnienie dla siedliska 8310 (jaskinie nieudostępniowane do zwiedzania)

Prace nad planem zadań ochronnych obszaru **Beskid Mały PLH240023** wskazały na potrzebę dodania do obszaru przylegającego od zewnątrz do jego obecnych granic terenu ze skupieniem jaskiń (Czarne Działy I, Czarne Działy II, Czarne Działy III, Dziura pod Bukiem, Jaskinia Lodowa w Zamczysku oraz Jaskinia Strzelista); w jaskiniach stwierdzono też występowanie nietoperzy: *Rhinolophus hipposideros*, *Myotis emarginatus*, *Myotis bechsteinii*, *Myotis myotis*.

2. Potrzebne obszary uzupełniające dla podkowca małego *Rhinolophus hipposideros* (1303)

W wyniku Bilateralnego Seminarium Biogeograficznego w marcu 2010 r. - na podstawie ówczesnej wiedzy - wyznaczona dla podkowca małego sieć obszarów w regionie alpejskim została uznana za wystarczającą (SUF). Jednak, w latach 2010 - 2012 uzyskano nową wiedzę o rozmieszczeniu tego gatunku, która powinna skłaniać do rewizji ówczesnej konkluzji i do dalszego uzupełnienia obszarów wyznaczonych dla ochrony gatunku.

W wyniku realizacji projektu „Ochrona podkowca małego w Polsce”, realizowanego przez stowarzyszenie PTPP „pro Natura”, finansowanego ze środków EFRR za pośrednictwem V osi Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, w latach 2010 - 2012 zebrano nowe dane o występowaniu podkowca małego w Polsce. Odnaleziono między innymi nowe, ważne stanowiska tego gatunku, w większości zlokalizowane w sąsiedztwie wyznaczonych dla tego gatunku obszarów Natura 2000, ale poza ich granicami. Łącznie, w takich skupieniach - które bez problemów mogłyby być i powinny być włączone do obszarów Natura 2000, ale na razie znajdują się poza granicami obszarów - skupia się ponad 1000 podkowców małych, co biorąc pod uwagę dane zamieszczone w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt może stanowić nawet 30-40% polskiej populacji tego gatunku.

W obszarach karpaccich wykryto natomiast w ostatnich latach, że część kolonii rozrodczych wykorzystuje naprzemiennie zarówno schronienia znajdujące się w granicach obszarów, jak i położone poza nimi. Podkowce przenoszą się pomiędzy blisko położonymi schronieniami, więc chroniąc jedno i nie chroniąc sąsiedniego, nie obejmujemy właściwą ochroną wybranej wcześniej populacji lokalnej. Potrzeba zmiany granic wynika więc w tym regionie z nowego, lepszego rozpoznania wykorzystywania przestrzeni przez chronione kolonie i ich „zbyt ciasnego” pierwotnego wytyczenia.

Należy tu podkreślić, że są to nietoperze o osiadłym trybie życia, wędrujące sezonowo zwykle do 10 km, a dobowo poniżej 4,5 km. Gatunek ten jest bardzo wrażliwy na zmiany w krajobrazie w najbliższym otoczeniu – a przy tym jest całkowicie uzależniony od schronień stworzonych przez człowieka (remonty strychów, usuwanie nawet pojedynczych drzew służących orientacji, iluminacje kościołów i innych budynków to niektóre działania, które w ciągu kilku tygodni mogą spowodować utratę każdej z tych kolonii!). Tempo wzrostu zagrożeń i skutecznego (choć niezamierzonego) płoszenia podkowców w ostatnich latach jest tak duże, że tylko objęcie skuteczną ochroną jak największej liczby schronień tych ssaków i dalsze, szeroko zakrojone działania ochronne mogą zatrzymać niekorzystne trendy spadku liczebności.

Na podstawie aktualnego stanu wiedzy, uważamy więc, że byłoby jeszcze potrzebne:

- a) W istniejącym obszarze **Beskid Śląski PLH240005** – poszerzenie granic obszaru o nietoperze występujące w kolonii rozrodzkiej w Jaworzu;
- b) W istniejącym obszarze **Beskid Żywiecki PLH240006**, – poszerzenie granic obszaru o nietoperze występujące w dużej kolonii rozrodzkiej w Rychwałdzie;
- c) W istniejącym obszarze **Kościół w Radziechowach PLH240007**, poszerzenie granic obszaru o śródpolną kaplicę - alternatywne schronienie do chronionej kolonii w Radziechowach.

Może być także potrzebne dodanie innych kolonii. Sprawdzenia wymagają m.in. kolonie w Brennej oraz zimowiska w jaskiniach Wiślańskiej i Grabowej k. obszaru **Beskid Śląski PLH240005**, kolonia w Milówce k. obszaru **Beskid Żywiecki PLH240006**, kolonia w Tylawie k. obszaru **Trzciana PLH180018**, kolonie w Bereźnicy Wyżnej i Górzance k. obszaru **Bieszczady PLC180001**, kolonia w Dukli k. obszaru **Jasiołka PLH180011**, zimowiska w jaskiniach masywu Mogielnicy k. obszaru **Uroczysko Łopień PLH120078**.

3. Potrzebna korekta granic dla nocka orzęsionego *Myotis emarginatus* (1321)

W PZO obszaru **Beskid Mały PLH240023** zidentyfikowano, że do obszaru trzeba dodać niewielki fragment, w którym są jaskinie (Czarne Działy I, Czarne Działy II, Czarne Działy III, Dziura pod Bukiem, Jaskinia Lodowa w Zamczysku oraz Jaskinia Strzelista); w nich zimuje podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, nocek orzęsiony *Myotis emarginatus*, nocek Bechsteina *Myotis bechsteinii*, mopek *Myotis myotis*.

4. Potrzebna korekta danych dla ponurka Schneidera *Boros schneideri* (1920).

W obszarze **Moczary PLH180026** gatunek niesłusznie jest wymieniony tylko z oceną D (w konsekwencji czego nie jest przedmiotem ochrony). Na nieprzypadkowe występowanie wskazują stwierdzenia tego trudno wykrywalnego gatunku w małym obszarze na dwóch stanowiskach i dobrze zachowane siedlisko. Potrzebne jest podniesienie oceny do C

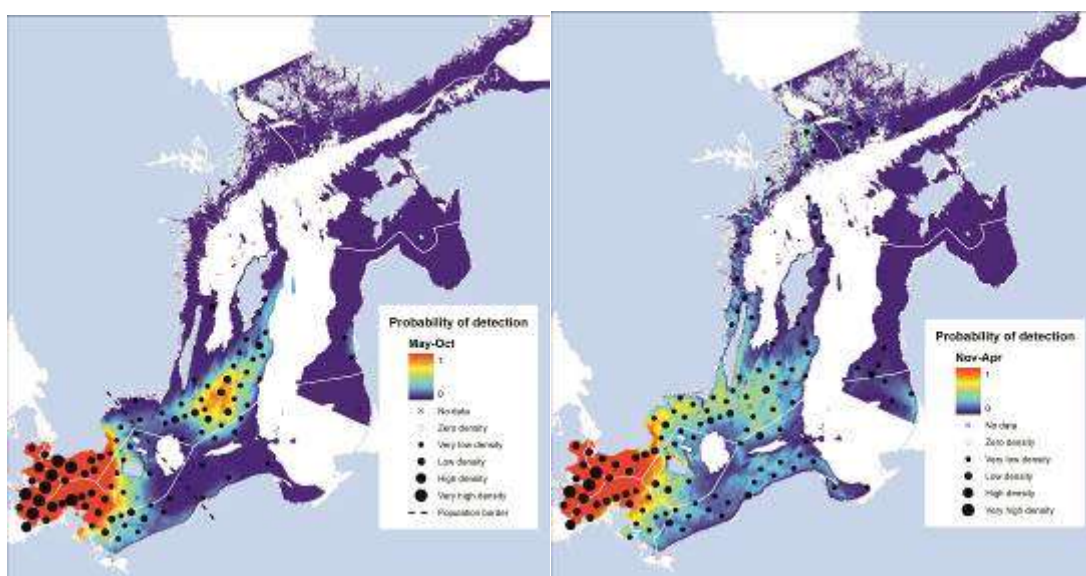
Morze Bałtyckie

1. Wciąż niezbędne uzupełnienia dla morświna

W 2014 r. stały się dostępne dane z projektu SAMBAH, tj. akustycznego monitoringu morświna w całym Bałtyku.

Wyniki SAMBAH potwierdzają, że polskie wody przybrzeżne, choć ilościowo nie mogą się równać z obszarami w strefach Danii i Szwecji (w których bytuje jednak inna subpopulacja gatunku), nie są bez znaczenia dla morświnów - szczególnie, jeśli uwzględnić ochronę skrajnie zagrożonej subpopulacji bałtyckiej, zasiedlającej morze mniej więcej na wsch. od wysokości Rugii).

Różne fragmenty wód są jednak wykorzystywane w różnych okresach roku. Latem ważna jest Zatoka Pomorska oraz akwen na pd. od Olandii, gdzie bałtyckie morświny skupiają się w okresie rozrodczym (głównie wody szwedzkie, ale niewielki fragment tego obszaru skupiania się morświnów zachodzi na polską strefę ekonomiczną). W zimnym półroczu morświny subpopulacji bałtyckiej pojawiają się także przy szwedzkim i polskim wybrzeżu, głównie na wsch. od Kołobrzegu, a także w Zatoce Puckiej.

Rys. Mapy prawdopodobieństwa detekcji morświnów dla okresu ciepłego A i zimnego B. (sambah.org)

Wyniki projektu SAMBAH wskazują, że obszary o większym zagęszczeniu populacji w ramach subpopulacji bałtyckiej sięgają polskich wód morskich. W okresie letnim populacja skupia się w rejonie Ławicy Środkowej. Po stronie szwedzkiej jest największy na Bałtyku obszar wyznaczony dla ochrony morświna, właśnie jako wynik projektu SAMBAH.

Celowe wydaje się uzupełnienie go o obszar obejmujący także polską część Ławicy – czyli nowy obszar **Ostoja na Ławicy Środkowej**. W ustanowionym przez Radę Ministrów Planie zagospodarowania przestrzennego polskich wód morskich (Dz.U. z 2021 poz. 935) dla Ławicy Środkowej zapisano m.in.: *wyniki projektu SAMBAH wykazały, że obszar Południowej Ławicy Środkowej może być miejscem rozrodu morświnów i wychowu ich młodych. rekomenduje się wykonanie szczegółowych badań w obrębie ławicy w celu zweryfikowania danych o intensywności i zmienności czasowej występowania morświna. W przypadku jej potwierdzenia rekomenduje się utworzenie obszaru chroniącego morświna w tym rejonie w okresie rozrodu i wychowu młodych oraz systematyczne prowadzenie badań i monitoringu hałasu podwodnego i jego oddziaływania na morświny.*

Ponadto, wciąż pozostają w mocy podnoszone od dawna argumenty o potrzebie zapewnienia morświnom ochrony w całej Zatoce Puckiej i Gdańskiej. Nie wynikają one wprost z wyników SAMBAH, dane (rejestracje obecności) w SAMBAH, bo w Zatoce był tylko jeden detektor SAMBAH (potwierdził on wykorzystywanie Zatoki przez morświny, przynajmniej w okresie wczesnowiosennym). Są jednak od dawna dostępne dane lokalne.

Są nimi wyniki badań przeprowadzonych przez Stację Morską Uniwersytetu Gdańskiego „Czynna ochrona morświnów przed przyłowem” (Zatoka Pucka – 2009 – 2011) oraz „Ochrona

siedlisk ssaków i ptaków morskich” (południowy brzeg Zatoki Gdańskiej – 2013-2014). Wykazały one, że morświny pojawiają się w zatoce Puckiej i Gdańskiej, regularnie, ale częściej w okresie zimowym, zaś obecne granice obszaru Zatoka Pucka i Półwysep Helski PLH220032 nie obejmują w całości obszaru skupiania się detekcji. Ochrona tego miejsca mogłaby być zapewniona przez nowy obszar **Zatoka Gdańska**, proponowany dalej dla ochrony foki szarej i parposza.

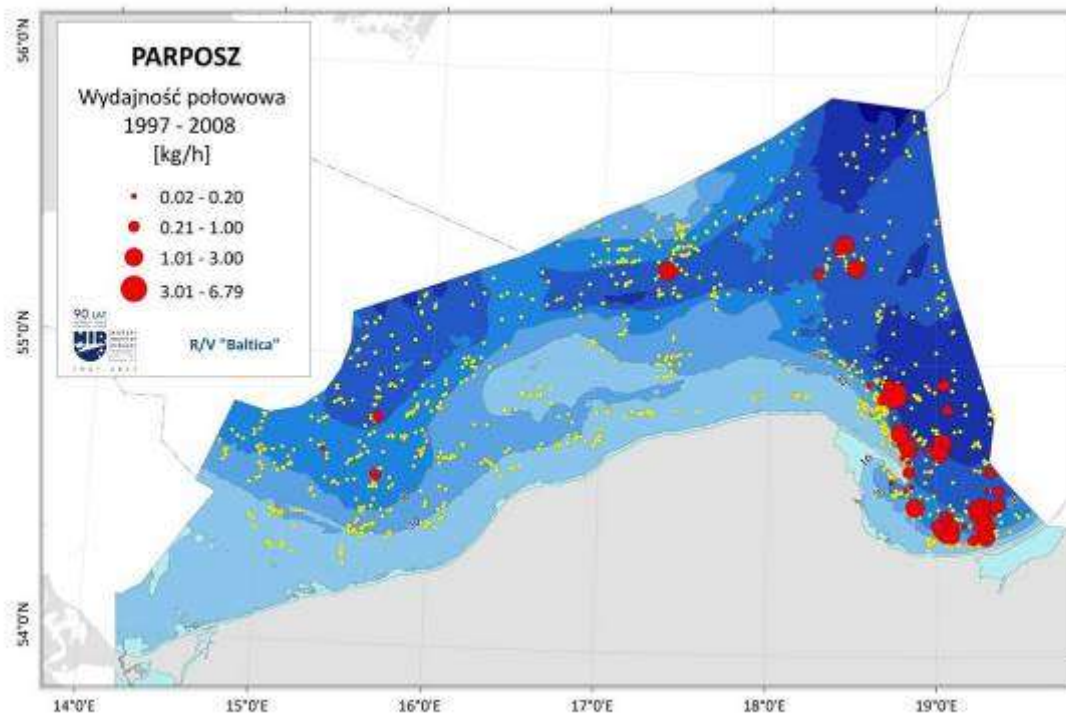
Ponieważ morświny pojawiają się także w innych częściach polskich wód przybrzeżnych Bałtyku, a ich ochrona wymaga wielkopowierzchniowego podejścia obszarowego, najwłaściwsza byłaby realizacja ochrony morświnów także w obszarach Natura 2000 istniejących już w pasie wód przybrzeżnych, ale jako obszary ptasie. Wymagałoby to przekształcenia obecnego obszaru **Przybrzeżne Wody Bałtyku** PLB990002 w obszar typu PLC, z dodaniem morświna jako przedmioty ochrony, a także powiększenia obszaru **Ostoja na Zatoce Pomorskiej** PLH9902 do granic obszaru Zatoka Pomorska PLB990003, tak by uzyskać wspólny obszar typu PLC.

2. Dodatkowy obszar potrzebny dla foki szarej (*Halichoerus grypus*) i parposza (*Alosa fallax*) w rejonie Zatoki Gdańskiej

Od 2013 r. dysponujemy bazą danych o obserwacjach foki szarej *Halichoerus grypus*, zgromadzoną w wyniku projektu WWF i ciągłymi obserwacjami Stacji Morskiej w Helu. Rośnie liczebność skupienia fok w Ujściu Wisły, przekraczając już 500 osobników. Jednak, tereny żerowania tych fok pozostają niechronione. Dane wskazują jednak także na narastające znaczenie dla fok plaż na wschód od Ujścia Wisły, aż do granicy rosyjskiej. Na Mierzei Wiślanej plaże te są chronione w obszarze Natura 2000 „Zalew Wiślany i Mierzeja Wiślana” (gdzie foka jest wskazana jako przedmiot ochrony), ale odcinek od ujścia Wisły do Stegny pozostaje poza granicami obszarów Natura 2000, a dla fok jest równie ważny.

Głównymi miejscami występowania parposza *Alosa fallax* w wodach polskich, wg danych Morskiego Instytutu Rybackiego, są akweny w południowej części Zatoki Gdańskiej przy ujściu Wisły i w wodach otwartego morza na północ od Rozewia i Władysławowa. Parposze zwykle preferują wody głębsze. W połowach badawczych MIR były obserwowane zazwyczaj w zaciągach prowadzonych na głębokościach poniżej 50m (Grygiel, Trella, 2003²⁸). W okresie zimowym (luty-marzec) najczęściej odnotowywane były w wodach Głębi Gdańskiej oraz w głębszych wodach wokół Cypla Helskiego, zaś najliczniej w rejonie Wisłoujścia i Krynicy Morskiej (Grygiel, Trella, 2003). Dane połowowe z lat 1997-2008, z zaciągów badawczych w losowo określonych przez ICES miejscach - stacjach badawczych (r/v „Baltica”), układają się następująco:

²⁸ GRYGIEL, W., K. TRELLA. 2003. Long-term (1976-2002) changes in freshwater and diadromous fishes occurrence in the bottom layer of the southern Baltic Sea (on the basis of the Polish Young Fish Surveys). ICES CM 2003/R:07. Theme Session: Freshwater and Diadromous Fishes in the Baltic Sea.

W 2012 r. opublikowany został także artykuł naukowy M Skóry i in.²⁹, potwierdzający występowanie parposza w Zatoce Gdańskiej i znaczenie tego akwenu dla parposza.

Podkreślić tu należy, że w opinii ichtiologów, polska część Zatoki Gdańskiej może stanowić miejsce okresowego (w morskiej fazie życia) bytowania parposza z licznej populacji będącej przedmiotem ochrony w obszarze Natura 2000 LTSIU0012 Kurdiu marios (Zalew Kuroński).

Dla obu tych gatunków celowe wydaje się w takiej sytuacji wyznaczenie nowego obszaru **Zatoka Gdańska** – o charakterze wyłącznie morskim, przeznaczonego do ochrony parposza (objąłby wykazane przez MIR rejony koncentracji parposza), fokii szarej objąłby brakujące plaże między Ujściem Wisły a Stegną i przyległy obszar morski) i morświna (patrz wyżej).

3. Konsekwencje sporu o rozgraniczenie wód morskich z Niemcami

W rejonie Świnoujścia istnieje spór graniczny o rozgraniczenie wód morskich między Polską a Niemcami. Jeżeli stanowisko Polski ma być konsekwentne, to musiałoby obejmować także powiększenie obszaru **Ostoja na Zatoce Pomorskiej PLH990002** w związku z roszczeniami Polski do tych wód morskich – objętych w Niemczech obszarem Pommersche Bucht mit Oderbank DE1652301.

²⁹ SKÓRA M. E., SAPOTA M. R., SKORA K. E., PAWELEC A. 2012. diet of the twaide shad *Alosa fallax* in the Gulf of Gdansk, the Baltic Sea. *Oceanological and Hydrobiological Studies. International Journal of Oceanography and Hydrobiology* 41,3: 24-32.

Potrzeby lokalne – powiększenia istniejących obszarów dla poprawy ich integralności

Większość obszarów Natura 2000 w Polsce została już objęta opracowaniem planów zadań ochronnych (PZO). Mimo że prace zlecano w zasadzie tylko w granicach obszaru, w wielu przypadkach eksperci zidentyfikowali ważne stanowiska siedlisk i gatunków pozostające poza granicą, proponując w dokumentacji prac powiększenie obszaru z tego powodu. Te powiększenia nie zawsze mają znaczenie biogeograficzne (choć niekiedy tak, wówczas mogą być przywołane w poprzednich częściach), ale są ważne dla integralności i funkcjonowania poszczególnych obszarów. Poniższa tabela zestawia najważniejsze merytorycznie propozycje, znalezione podczas przeglądu dokumentacji PZO:

NAZWA	KOD	AREA ha	UZASADNIENIE
Bednarka	PLH120033	0,32	Kość. Cieklin: kol. podkowca małego, uzupełnia 2 kol. w obsz., w 11-tu lat wzrost z 3 do 50 os. Ponadto kol. nocka dużego, mroczka późnego, gacka brunatnego. Żerują w lasach obszaru. Nie włącz. tylko ze wzgl. na sprzeciw mieszkańców.
Beskid Mały	PLH240023	104,15	+ jaskinie 8310 (Czarne Działy I, Czarne Działy II, Czarne Działy III, Dziura pod Bukiem, Jaskinia Lodowa w Zamczysku oraz Jaskinia Strzelista); w nich <i>Rhinolophus hipposideros</i> , <i>Myotis emarginatus</i> , nocek Bechsteina <i>Myotis bechsteini</i> , <i>Myotis myotis</i>
Białka Lelowska	PLH240031	14,41	+ ciągłość siedlisk wysokiej jakości hymo, + ciągłość siedlisk minoga strumieniowego, głowacza białopletwego
Błota Klócieńskie	PLH040031	52,80	6410 b. dobrze zachowane 12 ha; <i>Angelica palustris</i> 12 stan na 1,4 ha
Buczyna Janinowska	PLH100017	56,87	9110 dodatkowy płat w ur. Paprotnia (eksklawy)
Buczyny w Szypowicach i Las Niwiski	PLH240034	93,06	integralność płatów chronionych buczyn (9110, 9130, 9150), w tym 9150 z obuwikiem
Cedron	PLH120060	10,26	wyst. skójkki gruboskorupowej i brzanki także na odc. poniżej obszaru
Ciechocinek	PLH040019	5,01	Na ter. pod tężniami wykształc. się zbiorowiska solniskowe, jest to rezerwar halofitów dla całego obszaru
Dolina Bielawy	PLH320053	15,62	Integralność całej rzeki. Górna Bielawa: grądy 9160 i źródłiska 91E0; dolna Bielawa: 3260
Dolina Drwęcy	PLH280001	136,17	Uzupełnien. kompleksy przyrzecznych siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków
Dolina Grabowej	PLH320003	106,46	Integralność całych rzek: dopływy w partiach źródłiskowych; odcinek dolny do Darłówka
Dolina Krasnej	PLH260001	198,69	Łąki k. wsi Włochów, Kucebów, Odrowążek - siedlisko <i>Euphydryas aurinia</i> , ważne dla łączności gatunku z populacją w L. Suchedniowskich
Dolina Osy	PLH040033	26,83	Grądy i łęgi w bocznych dolinkach ze strumieniami
Dolina Radwi, Chocieli i Chotli	PLH320022	1,24	Drężnianka w Chociminie 3260
Dolina Środkowego Wieprza	PLH060005	8,51	POprawa ujęcia 6210, <i>Colias myrmidone</i>
Dolna Odra	PLH320037	21,16	Nawet po RM 2022, ale wciąż brak muraw 6210: wąwóz na pn. od Czelina, na pd. od Lubiechowa, k. Krajnika
Dorzecze Parsęty	PLH320007	540,64	Dod. Liśnica <i>S.salar</i> , <i>L.fluviatilis</i> , <i>L.planeri</i> , <i>C.taenia</i> , <i>C.gobio</i> , <i>S.hirculus</i> , <i>L.lutra</i> , <i>B.bombina</i> , <i>T.cristatus</i> , <i>L. dispar</i> , <i>U.crassus</i> , siedl. 3110, 3150, 3160, 3260, 3270, 4010, 6410, 6430, 7110, 7120, 7140, 7150, 7220, 7230, 91D0, 91E0

Dybowska Dolina Wisły	PLH040011	602,72	natur. kontynuacja kompleksu siedlisk rzecznych, potw.: 3150, 91E0, Castor fiber, Lutra lutra, Aspius aspius, Rhodeus amarus, Cobitis taenia
Góra Świętej Anny	PLH160002	19,25	Enklawa Zakrzowska Szpica - skompletowanie ochrony 8210 w woj. opolskim. Plus drobne korekty włączające siedliska
Grabia	PLH100021	37,65	6510, Lycaena dispar, Bombina bombina
Guzówka	PLH060071	0,98	dotatkowe 6210 w nieczynnym kamieniołomie, z Orchis miliaris; ważne także ze wzgl. turystyczno-edukacyjnych
Jata	PLH060108	4,89	zidentyf. 91P0, integralność rezerwatu
Jezioro Lubie i Dolina Drawy	PLH320023	8675,5	Włączenie terenów bytowania żubra i wilka oraz drobne korekty dla siedl. 7140 i różanki
Jezioro Wicko i Modelskie Wydmy	PLH320068	211,59	Największa populacja Linaria odora, bory bagienne 91D0, torfowisko 7140 z wrzoścem bagiennym
Karwickie Źródlika	PLH220071	117,18	Ujęcie 7140, 91E0 i 91D0 lepszych niż w samym obszarze
Kąty	PLH060010	1,33	6210 wokół istniejącego obszaru
Karkonosze	PLC020001	418	Zimowiska mopka żyjącego w Karkonoszach i cenne łąki 6520, w tym typowy dla Karkonoszy Meo-Festucetum, nie reprezent. w obecnym obszarze. Konsultowane i proponowane 2022, ale nie zatw. przez Radę Ministrów.
Kościół w Równem	PLH180036	58,47	+ przy obsz Kościół Równem staw istotny dla nocka dużego jako wodopój, dodanie dodatkowych kolonie rozrodzca podkowca małego, nocka dużego w Nadolu i Kobyłanach. Może zm nazwy na Ostoje Nietoperzy k. Dukli
Kumów Majoracki	PLH060072	22,19	Integralność płata grądu 9170
Las Dębowiec	PLH100023	35,90	Dobrze zachow. grąd 9170 z pachnicą, także poza obecnym rez. przyrody.
Las koło Tworkowa	PLH240040	7,32	strumień z 3260 (popr. reprezentacji w pd. Polsce); dodat. włącz. starorzeczca
Las Orłowski	PLH060061	1,10	Ujęcie całej populacji Cypriperium calceolus (w obsz. 250 pędów, w powiększeniu 70 dodatkowych)
Lasy Smardzewickie	PLH100024	54,66	Osmoderma eremita, włącz. całej lokalnej populacji oraz jej spójność
Lasy Suchedniowskie	PLH260010	412,21	Łąki z Euphydryas aurinia, Lycaena dispar, Vertigo angustior. J. Ług wraz z torfowis. z Leucorrhinia pectoralis. Część huty Józef w Samsonowie największe zimowisko Barbastella barbastellus w regionie (60-80 os.), zim. Myotis myotis, Myotis bechst
Miasteczkie Jeziora Lobeliowe	PLH220041	76,25	Integralność krajobrazu 9110 i torfowisk
Murawy Gorzowskie	PLH080058	6,04	Uzup. ujęcia 6210, w tym czynnie chroniona wypasem przy drodze
Muszkowicki Las Bukowy	PLH020068	117,36	Cenne łągi 91E0 i grądy 9170, ważne dla integralności obszaru
Ostoja Brodnicka	PLH040036	12,90	Eksklawa kompleks torfowy przy jez. Ciche (6410, 7230 cenne floryst.; Liparis loeselii (75 osobników, w tym 45 generatywnych), Łąki 6410 przy wsi Tomki
Ostoja Knyszyńska	PLH200006	169,28	Siedliska bogatej populacji Lycaena helle (2 kompleksy łąk k. Ogrodniczek i Świsłoczan)
Ostoja Nidziańska	PLH260003	301,65	poprawa ujęcia 6210, Maculinea telejus, Lycaena dispar
Ostoja Stawiany	PLH260033	97,33	Angelica palustris, maculinea telejus
Ostoja Weltyńska	PLH320069	10,50	Kwaśne dąbrowy ciepłolubne nawiąz 9110

Pawłów	PLH060065	23,52	stanowisko przeplatki aurinii oraz siedliska modraszaków: telejusa i nausitosa i stanowisko liczące ponad 200 osobników staroduba łąkowego.
Pradolina Bzury-Neru	PLH100006	2,77	siedlisko 1340
Puszcza Romincka	PLH280005	363,68	3260 (rz. Jarka), 7140
Raba z Mszanką	PLH120093	36,16	włącz. dolna Krzczonówka, ważna dla ochrony brzanki
Równina Szubińsko- Śabiszyńska	PLH040029	787,37	3150,6410, 6430, 6440, 7230, Angelica palustris
Rynna Gryżyny	PLH080067	15,27	włącz. drzew z Lucanus cervus
Rzeka Pasłęka	PLH280006	75,73	3160 doskonale zachow. dystrof k. Gamerek
Sandr Brdy	PLH220026	2123,63	jeziora istotne dla nocka lyudkowlosego, siedl. 91T0
Solecka Dolina Wisły	PLH040003	953,70	Wg PZO 3150, 6510, 91E0, Castor fiber, Lutra lutra, Aspius aspius, Rhodeus amarus, Cobitis taenia, Lycaena dispar. T Kuczyński wskazuje też jako konieczny dla Lampetra fluviatilis
Solniska Szubińskie	PLH040030	50,89	nowo znaleź. płyty 1340
Staniszewskie Błoto	PLH220027	29,05	Włącz. płyta 9110
Torfowiska Żytno - Ewina	PLH100030	7,67	Włącz. całości płatów 7140, 91D0
Uroczyska Lasów Adamowskich	PLH060094	28,80	9130 płyty cenne florystycznie (Polystichum aculeatum, Polystichum braunii)
Uroczyska Puszczy Solskiej	PLH060034	1812,48	Emys orbicularis, żółwia błotnego – oba stanowiska wykazane z obszaru znalazły się poza jego granicami. Euphydras autrinia, sied. lesne
Wrzosowiska Świętoszowsko- Śawszowskie	PLH020063	946,31	ostoje Canis lupus, stan. Lucanus cervus, 4030, 6210
Wzgórza Krzymowskie	PLH320054	6,53	Włącz. w całości sztucznie przecięte olsz. źródłiskowe 91E0, dąbrowy 9190
Wzgórza Moryńskie	PLH320055	40,31	Włącz. b. ważne stanowisko rozrodcze Bombina bombina, którego dołączenie zwiększy populację gatunku w obszarze prawie dwukrotnie.
Źródłiska Wisłoki	PLH120057	0,67	Włącz użytku ekol „Mokra łąka w Czarnem”, 7230, Vertigo angustior, Bombina variegata

Podsumowanie – statystyka

Według naszych szacunków, w sieci obszarów siedliskowych Natura 2000 w Polsce potrzebne są jeszcze **23** nowe obszary. Potrzeby te wynikają z motywów biogeograficznych, tj. z konieczności zapewnienia reprezentatywnego ujęcia w sieci wszystkich występujących w Polsce siedlisk przyrodniczych z załącznika I i gatunków z załącznika II dyrektyw siedliskowej. Ponadto, **99** istniejących obszarów wymaga korekty granic – powiększenia, bądź to z motywów biogeograficznych, bądź dla lokalnej poprawy integralności obszaru.

Powierzchnia lądowa objęta siecią obszarów siedliskowych Natura 2000 powinna w konsekwencji wzrosnąć o **207 764** ha (ok. 0,7% terytorium Polski), zaś powierzchnia morska – o **468 744** ha.

Dane przestrzenne proponowanych obszarów i powiększeń są zamieszczone stronie:

<https://kp.org.pl/pl/serwisy-tematyczne/natura-2000>